

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 8 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Igaz mérték.

III.

Az egyenlőség mértéke.

Erdély fejedelmei és rendei korán megértik a lelkiismereti szabadság tiszteletben tartásának szent kötelességét. Már az 1557. évi tordai országgyűlés rendeli, hogy mindenki kényszerítés nélkül azon vallást vegye be, melyet akar stb. Az 1571-iki országgyűlés pedig a bevett 4 vallásfelekezetnek teljes jogegyenlőséget biztosít. Ott tul a magyarországi részeken sok véráldozatokkal is csak annyit nyerhettek meg ősünk az 1608. I. t.-cikkben, az erre következett királyi hitlevelekben, majd az 1647. 5. t.-cikkben, hogy szabad vallásgyakorlat engedtetett nekik — a papiron. Törvényeknek, hitleveleknek ereje nem volt, még csak a szabad vallásgyakorlat biztosítására sem, holott a nemzet óriás nagy többsége mindjárt kezdetben befogadta az ujitott vallást. — Keresztülmentünk a vérkeresztiségen, állottunk a királyi kegyelem, ugytetszés értéktelen alapján (1687. 22. t.-c.); éltünk kissé szabadabb lélekzetvétellel alkotmány nélkül uralgó fejedelem „*türelmi parancsából*“; mig-nem végre a humánusabb 1790:26. t.-c. után 300 esztendőnél hosszabb szenvedések, türés, a hazának tett mérhetetlen szolgálataink árán eljutottunk az 1848: 20. t. cikkhez, a tökéletes egyenlőség megnyugtató állapotához. Az a mindent feledtető, kiengesztelő 2-ik §! „A hazában törvényesen bevett, minden vallásfelekezetre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapittatik meg“. — Vajon igazán eljutottunk?! Igazán az egyenlőség mértékével mér-e most mára haza minden gyermekeinek?! Az érdemhez, a tett szolgálatokhoz van-e mérve a jutalom?!

Említett történeti mű (10. k. 525., 26. l.) a r. kath. és prot. egyházak jelentőségéről, mint

állam, nemzetfentartó tényezőkről szólva ezt mondja: „Magyarország sajátos viszonyai közt az egyházi szervezetnek jelentékeny politikai szerep jutott. A kath. egyház ősidőktől fogva beletartozott a magyar állam közjogi organizmusába. Ép azért, midőn valamely ellenséges hatalom a kath. egyház organizmusát támadta meg, szemben találta magával az *egész magyar nemzetet* felekezeti különbség nélkül, ... mert ezen merénylet nemcsak a kath. egyházat, hanem egyszersmind Magyarország polit. szabadságát és az egyházpolitikában függetlenségét tette kérdésessé.“ — Már most e nyilatkozatból és a tényekből miképen áll előttünk a magyarországi kath. egyház!? Felelet, ugy mint egy roppant politikai hatalom, mint egy hatalmas közjogi szervezet, a melyet éles polit. előrelátásból vagyonnal, kiváltságokkal ilyenné tettek a pogányság megtörésére bölcs, első keresztyén királyaink: István stb.; de a mely súlyos polit. tényezőt épen ezen tulajdonságánál fogva az idegen hatalom 300 éven át szakadatlanul megújuló kísérletekkel első sorban a prot. egyház alkotmányának, szabadságának, azután és az által a nemzetnek, az állam önállóságának, szabadságának, függetlenségének a megtörésére akart felhasználni, mert annak közjogi szervezete feljogosítja az idegen hatalmat ennek reménylésére, — a mely erős polit. tényező, ime nem képes magát az idegen hatalom ellen megvédeni, hanem a nagyobb veszély; a haza függetlenségének eltörlésére intézett támadás, merénylet visszaverésére az egész nemzetnek fel kell kelni a kath. egyház védelmében, — hiszen ennek kifelé nincs is semmi ereje, mert lám a mint Thun parancsára a pozsonyi kormánybiztos az ottani lutheránus és kath. iskolákat német intézetekké akarja átalakítani: a lutheránus tanárok körömszakadtig ellenállnak, ugy, hogy Thun engedni kénytelen, míg a kath. tanárok azon-

nal kész szívvvel engedelmeskednek,* de a mely nagy jelentőségű közjogi szervezet a maga hatalmát teljes mértékben tudja mutogatni itt bent a magyar állam gyengítésére. — Haynald bibornok érsek p. o. 1870-ben nyíltan tagadja a főrendiházban a királyi tetszvény jogot (jus placeti), Jekelfalusy sz.-fehérvári püspök pedig állam törvényei ellenére kihirdeti az infallibilitási dogmát és az azt kísérő pápai encyclicát, mely hazaárulásért maga az erélyes Andrássy csupán ad audiendum verbum viszi a vakmerő püspököt, holott mint akkor Simonyi Ernő mondá, régebben az ilyen püspököt letétellel büntették. A magyar állam organizmusában ilyen tényező a r. kath. egyház, a hazának ilyen szolgálatokat tett, mert szervezeténél fogva ilyeneket tehet a római egyház.

És a protestántizmus?! Ne mondjuk mi magunk, micsoda erőt képvisel ez a magyarság a magyar nemzeti állam javára. Idézem ugyan azon történetirót. „A protestántizmus eltiprását a kormány (az abszolút) feltétlenül szükségesnek tartotta, mert különben az abszolútizmus nem lehetett erős Magyarországon“ (10. k. 524. l.) — Ez a negatív erő a protestántizmusban, mely kifelé irányulva ellenáll és feltartóztatja az onnan jövő támadásokat, a magyar alkotmány és függetlenségre mért csapásokat. — És van-e pozitív, van-e építő-erő. Bizonyval.

„Annál inkább összeforrt a magyar protes-

*J. mü, 10. k. 427. l.

tántizmus a liberálizmussal, nemzeti és kulturai haladásunkkal. A bécsi és linci békekötések óta a magyar protestántizmus sikerei egyszersmind a nemzeti ügy sikerét képezték“. (526. l.) — Kell-e ehez valamit adnunk?! Bizony, minékünk szabad önérzetesen vallanunk, hangoztatnunk, a megszűnés nélküli fékevesztett támadásokra, hogy mint politikai intézmény a prot. egyház védbástya volt több mint 300 éven át egészen a legutolsó merényletig az 50-es évek abszolút koráig a magyar alkotmányos szabadságnak, mind véres harcokban, mind törhetetlen ellenállásban, kezében fegyverrel, alkotmányos szervezetében mérhetetlen erővel és ugyan ezen prot. egyház hosszú időig volt egyedüli terjesztője művelője a magyar tudományosság-nak, nemzeti irodalomnak, egyedüli tényezője a kulturának, szegényes eszközökkel, nem támogatást nyerve a hazától, de nyomatva, üldözve és ugyanezekben az időkben a r. kath. egyházat roppant segédeszközeinek birtokában nem láttuk, sem a fegyveres harcokban, sem a nemzeti művelődés béke-munkáiban. A magyar protestántizmus vérzett és izzadott és véres verejtéke a haza földjét öntözte, termékenyítette. — Talán mindezekért meg van most már az illő visszafizetés? . . . Meg legalább a teljes egyenlőség e haza földén — azokkal, kiket nem ritkán úgy is látunk, mint a hazának ellenségeit! — Bizonyval meg! Hiszen szegény katolikusok (nem, — csak az ultramontánok!) már

TÁRCA.

Ének.

Uram, ki az eget s a földet formáltad,
Hogy abban mindenek menjenek jövésre,
Kinek tudta nélkül itt senki se járhat,
Viselj gondot az én együgyü elmémre,
Hogy meg ne botoljak, de igazként éljek.
S éltém után való üdvöt is reméljek.

Jól tudod: a lelkem a magasba szárnyal:
Ámde botladozó, gyöngö az én lábom;
Te hozzád vágyódom örök vágyódással
S örök szomjúsággal a neved kiáltom:
De a testem gyarló, nem követhet téged,
Meg sem is tarthatja szentséges törvényed.

Ne gerjedj azértan emésztő haragra,
Ne taposs el engem, csöpp parányi férget:
Nagy a te kegyelmed végetlen hatalma,
Meggzánja a gyarlót, erőtlén szegényet,
Végy hát kegyelmedbe, bocsásd meg a vétkem,
Tarts meg mindhalálig a jó reménységben.

Nem kérem én tőled, hogy ne látogassál
Nagy szomorúsággal, tengernyi csapással,

A bajt elviselni ám erőt is adjál,
Szentséges kapudon hogy mehessek által
Nagy neved, kegyelmed mindörökké áldva
Mennyei hajlékod tágas pitvarába.

Uram, ki az eget s a földet kormányzod,
Ne hagyj el, légy velem örök kegyelmeddel,
Vig ázz rám, tekints rám, ha hozzád kiáltok
Este is, reggel is ajkamon neveddel.
Kétségeim között te légy igazságom,
Szenvedéseim közt légy erős istápom! . . .

(H.-Szoboszló).

Juhász Sándor.

Aristides és apologiája.

A második század apologétái között kiváló helyet foglal el Aristides athénei bölcsész. Ő a szó valódi értelmében nem nevezhető bölcsésznek, amennyiben a lét okát és végeélját nem metaphysikai uton kutatta s munkájában sem árulja el annak a jelét, mintha bölcselmi rendszereket tanulmányozott volna.

Eusebius caesareai püspök († 340) az első, a ki őt a keresztyén hitelvek philosophusának nevezte s ez alapon Hieronymus is (331—420) egészen indokolatlanul philosophus eloquentissimus diszjelzővel tisztelte meg.

magokat megrövidítve is érzik, ime panaszkodnak, hogy az eretnekek, a hazának megrontói, a nyughatatlan fajzat már több jogot bír e hazában, mint az államok és trónok egyetlen biztos támasza, a római egyház, mert ime azoknak van autonómiája, nekik pedig nem akarják megadni. Hogy mi ezért az autonómiáért sok vért adtunk, szabadságunkért, függetlenségünkért szegénységünkkel fizetünk, — ez persze semmit se nyom a mérlegben. „Mint tetszik néktek?” Van egy meséje Phaedrusnak a kövér kutyáról és a sovány farkasról. Vajon nem cserélnék helyet?! Mi nem bizonynyal! *És pedig nem magunkért, mint egyházért.* Mert óh milyen szüksége volna ennek a jézusi elveket valló és követő egyháznak a földi birtokra, isteni céljainak megvalósításához: a népnevelés erőteljesebbé tételéhez, a tudományok ápolásához, szeretet-intézmények állításához, szegényeink segítetéséhez stb. és mondom mégis, nem magunkért, hanem a mi szegény hazánkért, ennek van szüksége, ez veszi e földön nagyobb hasznát a protestáns egyház mint polit. intézmény autonómikus szegénységének.

Mi tehát e hazától vagyont, földi javakat nem kívánunk . . . *jöllehet nem felejtettük el, hogy mi az üldözések alatt tulajdon szerszett javainkban is roppant károkat szenvedtünk, hogy erőszakosan elvett, milliókat érő jogos tulajdonunk van a róm. katolikusok kezén.* Még csak ezekért is kárpótlást nem követelünk,

mert mi látjuk, de át is érezzük, hogy lerázhatatlan terhei mellett e szegény országot ezzel is nyomorultabbá tenni bűn volna, a föld szegény, szerencsétlen népe sinylené ezt is. Hanem azért javakban és jogokban mégis egyenlőséget követelünk. Nincs nekünk, ne legyen a többinek sem, adassék vissza az a rengeteg vagyon jogos tulajdonosának, az államnak, az eredeti célokra, a közművelődés előmozdítására, — ugyis olyan kevés jut erre e szegény hazának. És nekünk bizony fáj az a mérték, melyre rásütötték az egyenlőséget, a melylyel hazánk a tökéletes egyenlőség kimondása után 52 esztendővel nekünk mér; fáj az a sok sérelem, melyet tapasztalunk, hogy mint közjogi tényező, annyi súlylyal sem bírnak az államban, mint a magyar állam nyilt tagadói, hogy e hazában a protestánsok annyira megaláztatnak, hogy míg kath. és görög főpapok, szlávok, oláhok, szerbek stb. a rengeteg állami javak birtokában az állam, a haza ellen nyiltan felkelni merészelnek, törvényeinek ellenszegülnek, addig a protestánsoknak még azért az alamizsnáért is hálálkodniok kell az állam kormány előtt, mit attól az 52 évvel előbb elkötelezett teljes ellátás helyett törvény ellenére, a törvényes autonómiával össze nem egyeztethető alakzatban nyernek. Fáj nekünk, hogy mi még ma is legkevésbé leljük fel honunkat e hazában. De fáj ez nekünk, — ezt erősen hangsúlyozandónak tartom — mint magyaroknak. Mert az egyház, mint ilyen, végre is

Életéről, személyi viszonyairól mind e mai napig alig tudunk egyebet, mint hogy a második században élt és athénei születésű vagy legalább ottani illetőségű keresztény hívő volt. De nem is annyira életének folyama, mint inkább az általa fogalmazott apologia érdekel a keresztényen tudományt.

Ez apologia eredeti szövege már a 4. század végén elveszett, de tartalma részint töredékes adatokban, vonatkozásokban, részint a 4. században (circa 330—340) keletkezett szyr nyelvű, részint az 5. századra tehető örmény fordításban, mint szintén bizonyos tekintetben a 630 táján keletkezett Barlaam legendában fenn maradt az utókor számára.

A szöveg kritikai egybeszerkesztésére nézve oly fontos eme későbbi és közvetett források is azonban nagyjára ismeretlenek voltak a tudományos világ előtt egészen az újabb időkig. De midőn Harris angol tudós 1859-ben a sinai szigeten levő és ősrégi irodalmi kincsekben dús Katalin-zárda könyvtárában Aristides apologiájának szyr fordításu teljes példányát felfedezte és Cambridgeben 1891-ben a Robinson által kiadott szövegek és tanulmányok (Texts and Studies) első kötete első füzetében közre bocsátotta: azonnal megújult érdeklődéssel fogtak hozzá a szakférfiak e lelet tanulmányozásához és kritikái boncolásához. Majdnem egy teljes évtizeddel előbb meg, a mechitarista-rend adott ki két beszédet, melyek Aristidestől eredtek, ily czim alatt: „Aristidis philosophi Athenien-

sis sermones duo. (Venet. 1878)“ E latin fordításu kiadványban közrebocsátottak a mechitaristák egyuttal néhány töredéket Aristides azon apologiájából, a melyről már Eusebius is megemlékezett „Egyháztörténetében (IV., 3. 12.)

Ezeknek a közvetett maradványoknak beható taglalása nyomán háromféle nézet merült fel. Némelyek (Harnack és nézettársai) úgy képzelik a dolgot, hogy az Aristides apologiájának a mechitaristák által kiadott töredéke hiteles és így az eredetiségre számot tarthat; mások — nevezetesen Robinson — akként vélekednek, hogy az apologia görög szövegét a középkorban általánosan ismert „Barlaam és Joasaph élete“ czimű legenda tartotta fenn épségben; végül többek arra a meggyőződésre jutottak, hogy az eredeti szöveg aszyr fordításu leletben jutott el az utókorhoz. Így vélekedik különösen Zahn Tódor lipcsei és Seeberg Reinhold erlangeni tanár, a ki az eddigi összes kutatások kritikai egybevetése kapcsán indokoltan kifejti ide vonatkozó buvárlatainak eredményét azon becses munkájában, melynek czime: „Forschungen zur Geschichte des neutestamentlichen Kanons und der altkirchlichen Literatur. V. Theil.“ (Erlangen und Leipzig, A Deichertsche Verlagsbuchhandlung Nachf. Georg Böhme. 1893.)

Közelebről véve szemügyre a dolgot, első renden is ez apologia keletkezésének, irásának idejével kell tisztába jönni. E tekintetben századokon át az

csak alapítóját követi a szegénységben, aláztóságban. Hanem a magyar prot. egyházak e visszaveretetésben, jogos követeléseik szívós visszautasításában, abban, hogy a magyar nemzeti államban nem foglalhatják el azt az *első* helyet, a mi őket szolgálataikért természetesen megilletné. Mindezen jelenségekben a magyar protestánsok előtt félreismerhetetlenül áll e kettő: 1. Hogy a protestantizmus a magyar nemzet sorsát kezökben tartó hatalmak előtt még mindég gyanus; 2. A protestáns egyházak e mellözése, hátratétele Magyarországon a tiszta magyarság érvényesülését gátolja, akadályozza. És ezt elborult lélekkel szemlélheti minden magyar ember.

Nagy István.

TANÜGY.

A túlterhelésről.

(Vége.)

E tényezők véleményünk szerint a következők: 1) A tehetségtelen vagy gyenge tehetségű ifjakkak a középiskolai tanulmányokra való kényszerítése a szülők részéről. 2) középiskolai tantervünk terjengős volta. 3) A tanárok didacticalai módszerében előforduló esetleges hiányok.

1. Vannak szülők, kik hiúságból, vagy rosszul felfogott szülői szeretetből tehetségtelen vagy gyenge tehetségű gyermekeiket is a középiskolai tanulmányokra erőszakolják, mert belőlük okvetlen papot, ügyvédet, orvost, bírót, mérnököt akarnak nevelni.

volt a közhiedelem, hogy Aristides e művét az Eusebius feljegyzése szerint Quadratusnál egyidőtájtban írta s 124 vagy 125-ben, már akár személyesen, akár közvetve nyújtotta át Hadrián császárnak, a ki az ezen folyamodványszerű betérjesztés által is indítatva, kiadta aztán ismeretes türelmi rendeletét. Ma azonban határozottan tudjuk, hogy Eusebius ama krónikai adata téves következtetésen alapúl. Mert tény, hogy ő ez apologiát nem olvasta, nem ismerte, csak hallomásból értesült felőle; ezt igazolja az a körülmény, mely szerint az apologiából, noha oka lett volna rá, nem idéz egy tételt sem, sőt tartalmát is oly általánosságban jelzi, mely világosan elárulja, miként ő azt egyáltalában nem ismerte, noha közkézen forgott még abban az időben. E feljegyzését azonban, Hieronymus hitelesnek s megbízhatónak vélvén, megtette Aristidest ékesen szóló bölcsésznek és sub pristino habitu Jézus tanítványának, a kit szerinte még a nagy apologeta Justinus is utánozott. E történeti tévedést eloszlatva az ajabb korban az apologia két legrégebb feliratának egybehasonlítása és kritikai uton történt helyesbített megállapítása. E két felirat egyike az V. században Armeniába került görög szöveg élén található, mely szerint: „Aristides athenei philosophus a mindenható Hadrián császárhoz“ intézte volna iratát. A másik, nevezetesen a szyr nyelvű fordítás alapjául szolgáló görög szöveg felirata szerint szintén ez az „Apologia, melyet tett Aristides bölcsész Hadrianus király előtt az Isten félelméért.“

Ha azután utóbb látják, hogy mint vergődnek tehetségtelen gyermekeik sokszor kora reggeltől késő estig a nehéz szellemi munkában, még pedig eredmény nélkül: elégedetlenek lesznek az iskolával és a tanárokkal, kikben gyermekeik megrontóit vagy legalább is ellenségeit látják. S a helyett, hogy a tanárok jóakaró tanácsára hallgatva, már az alsóbb fokon is nehezen, vagy épen nem haladó gyermekeiket a nemzeti jólétre nézve oly fontos ipari vagy kereskedelmi pályára vinnék: tovább erőltetik a tanulást s ez által áldozatul vetik gyermekeiket a szellemi túlterhelésnek.

A szellemi túlterhelésnek ezek szerint sok esetben elejét lehetne venni, az által, ha a szülők tehetségtelen vagy gyenge tehetségű gyermekeiket nem erőszakolnák a középiskolai tanulmányokra, hanem ipari vagy kereskedelmi pályára adnák, hol egyéni képességeiknek megfelelőbb tért nyervén a munkálkodásra, maguk is boldogulnának és a tarsadalom is hasznos tagokat nyerne bennök.

Ez a véleménye dr. Lauffenauernek is, ki e kérdésre vonatkozólag így nyilatkozik:¹ „Nagy baj, ha a szülők minden áron azon vannak, hogy gyermekeiket „nagy“ embereknek neveljék és teljesen mellékesnek tekintik, vajjon ezeknek a leendő nagy embereknek megvan-e az idegrendszerük, mely a nagy embereknek okvetlenül szükséges . . . Sok fiatal ember szerencsétlenné vált már, mert oly életpályára lépett, melyhez teljesen hiányoztak szellemi eszközei. Az, kinek szellemi erői az iparos pályának megfelelőek és okvetlenül tudós akar lenni, elébb-utóbb az idegesség martalékává válik.“

2. A középiskolai tanterv terjengős volta. Középiskolai oktatásunknak a törvény által megszabott célja: a növendékeknek a magasabb általános műveltségre való juttatása és a felsőbb tudományos képzésre való elő-

¹ „Előadások az idegélet világából.“ 112 l.

Tudjuk azonban, hogy ezek az ókori műfeliratok, valamint a kánoni könyvek feliratai is általában, nem az illető szerzőtől származtak, miért is ezeket a szakemberek rendszerint nem szokták nagyobb figyelemre méltatni. Egészen más szempont alá esne a címíratok, melyek úgy szólván kivétel nélkül az illető szerzőktől erednek. E tekintetben pedig azt látjuk, hogy a szyr fordítás alapjául szolgált apologiaszöveg feliratát megeáfolja a nyomban rákövetkező címírat, mely szerint e művet Marcianus Aristides athenei bölcsész Titus Hadrianus Antonius császár elé terjesztette, a kit az ügy támogatása céljából talán a korszellemhez is alkalmazkodva a „tisztelt és kegyelmes“ jelzőkkel is felruház. E címírat lényegileg ugyanaz, a melyet Justinus első apologiájának címíratában is az *Aelius* név bővítésével megtalálunk, a mely mind nyelvészeti, mind történelmi, az egyedül indokolható eredeti címíratnak bizonyult. Ez alapon ki van derítve s hozzávetőleges pontossággal meg is állapítható, miszerint Aristides az ő nevezetes apologiáját Antoninus Pius császár uralkodása idején, vagyis Zahn szerint 138 július és 161 március között, Seeberg szerint szintén ez idő táján és pedig körülbelől 140—145-ben írta.

Hogy ez apologia közkeletű és a benne foglalt védelem az akkori viszonyokhoz mérten hathatós és helyeselt volt, azt legjobban igazolja az a körülmény, hogy ennek alapján szerkesztette a VII. század e'jén a Jeruzsálem mellett levő Sába-zárda egyik szerzetes

készítés. A cél elérésére eszközül szolgálnak a classikus és modern nyelvek, továbbá a reál-tudományok. Midőn a középiskolai tanterv terjedős voltáról szövegek, ez alatt főleg a mathematicának és physicának oly terjedelemben és oly módszer szerint való előírását értem, melyet a szomszéd művelt népek gymnasiumainak tantervében vagy egyáltalán nem találunk, — pl. a francia enseignement secondaire classique-ban a trigonometriát egyáltalán nem tanítják; az algebrai tanulmányokat pedig a négyzetes egyenletek megoldásával befejezik, vagy ha tanulják is ugyanazon anyagot. Arra több idejük is van; mint pl. Németországban, hol a középiskolai tanulmányok nem nyolc évig tartanak, mint nálunk, hanem kilencig.

A mondottak után természetesen, hogy egy részt örömmel fogadom az új tantervnek azon intézkedését, mely a mathematicai anyag egyes részét (pl. a planimetriát) csak a lényegre korlátozza, a physicából pedig nem követeli azt, a mi eddig oly sok fáradságot okozott, t. i. a törvények mathematicai deductióját, hanem megelégszik a törvényeknek mathematicai kifejezésével. Másrészt azonban — megvallom — aggodalommal tölt el azon körülmény, hogy az I. és II. osztály latin-nyelvi órái 1-el kevesbednek, mert ha a latin nyelvet ezen, aránylag legnépesebb osztályokban inductiv úton akarjuk tanítani, arra először idő másodszor idő, s végül harmadszor ismét csak idő szükséges; ez osztályokban ugyanis az inductiv tanítás. ha célt akar érni, csak lassú tempóban haladhat előre, annyival is inkább, mert ez osztályokban még az anyanyelv rendszeres ismerete is hiányzik s így nem szolgálhat segítségül oktatás közben.

Az inductiv úton való oktatásnál lépten nyomon meg kell arról győződnünk hogy az egyes tanulók az olvasmányban előforduló új jegyekhez a megfelelő képzeteket csatolták-e; majd visszamenőleg azt is kutatnunk kell, hogy eléggé állandósították-e, emlékezetükben, a

megelőző alkalmakkor felfogott kapcsolatokat; továbbá hogy utánzó tehetségük segítségével e kapcsolatokat fel tudják-e használni gondolataik kifejezésére; majd figyelmeztetni kell őket a nyelvben észlelhető törvényszerűségekre s ez által alkalmat kell adni nekik, a grammatikai-szabályok felismerésére stb. Minderre azonban sok idő szükséges s ezért valószínű, hogy az óra számnak apasztása, az eredményben sok hézagot fog létesíteni.

Véleményem szerint, ha már egy órát okvetlenül el kellett valahonnan venni, azt mind az I., mind a II., osztályban a szépírástól lehetett volna el venni; az igaz, hogy ezen esetben a szépírás teljesen kimaradt volna a gymnasium tantervéből, de ez nem lett volna valami nagy baj; mert a tapasztalás mutatja, hogy alsó osztályokban most sem írnak valami szépen a tanulók, pedig a szépírást heti 2-2 órán tanulják az I. és II. osztályban; sőt vannak a tanulók közül sokan, kik — bár a szépírást tanulják — mégis oly csúnyán írnak, hogy még akkor sem írhatnának csúnyábban, ha szépírást nem tanultak volna.

„A szellemi túlterhelésnek egyik bőséges forrását képezi — mondja dr. Riant — a téves felfogás, mely azt tartja, hogy a tanórák szaporításával a legmesszebb menő tantervek is megvalósíthatók.“ A mi középiskolai tantervünkben is kijutott elég a tanórákból! A heti tanórák száma a rendes tárgyakból az alsó fokon 28, a felsőn pedig 30. Ha ezen heti óraszám mellett tekintetbe vesszük, hogy a tanulók közül sokan, rendkívüli tárgyakat — éneket, zenét, francia nyelvet, gyorsírást stb. — is tanulnak, továbbá, hogy a classicus nyelvekből úgy szintén a német nyelvből otthon szavakat kell szedniök és leírniök, a felsőbb osztályúaknak a magyar nyelvből házi dolgozatot kell készíteniök, a mennyiségben pedig mindnyájuknak példákban kell begyakorolniök; a rajzoló geometriához és az ásványtanhoz elég fáradságos módon testmintákat kell készíteniök s a földrajzból térképeket kell rajzolniök;

tagja, bizonyos János nevű barát a Barlaam legendát. E legenda szerint egy Barlaam nevű keresztyén szerzetes az indiai király fiát Joasaphot megtéríti a keresztyén hitre. De előáll egy Nachor nevű pogány remete, a ki kiadja magát Barlaamnak s nyilvánosan, sokak fülehallatára becsmerli s átkozza a keresztyénséget. Ekkor a királyfi álmában lejátsszódik az egész szemfényvesztési játék; ő felismeri Nachorban az ál-Barlaamot, megfenyegeti őt, a kit még hozzá a saját számára is megfigyelmeztetett és mint egykor Bálamot, az igaz utra vezérelt. Erre Nachor megtér s védelmébe veszi a keresztyénséget és a mit ez isteni üdvintézményről elmond, mindaz lényegileg egyezik az Aristides apologiájának tartalmával. Természetesen azonban, hogy miután a legenda szerzője jóval később élt, olyan dolgokat is belevegyít az előadásába, a mikről Aristides még nem is álmodhatott. P. o. szerinte az üldözések kora régen letűnt; a szerzetesség a keresztyénségben mélyen meggyökeredzett jelenség; a katholicus egyház uralkodik az egész világon, stb. Ezekből is látható, hogy János barát a katholicus színezetű keresztyénségre szorítottatta mindazt, a mit Aristides még a II. század közepén az evangyéliomi keresztyénségről írt és hirdetett.

Szembeötlő körülmény, hogy Aristides a bibliai kánon egyes szentirataira határozottan nem hivatkozik az általa előterjesztett igazságok védelmére a szentírás teteleit szószerint sehohsem idézi, mégis egész

apologiájában bibliaszzerűség és evangyéliomi ihlet vonul végig. Ez arra vall, hogy a keresztyén vallás, mint isteni üdvintézmény képe teljes tisztaságban áll előtte s a hívő kortársainál is általánosan feltételezett bibliai tájékozottság nem vitatható el tőle; mindamellett egészen önállóan szerkesztette iratát. Azt azonban már észrevehetőleg tapasztaljuk, miszerint az apokrifus termékeket előszeretettel olvasgatta. Különösebben használta Jézus Sirach jeruzsálemi zsidó férfinak eredetileg héberül vagy arámul írt, majd unokájától görögre fordított erkölcsi mondásait, az Ecclesiasticust; továbbá az ismeretlen szerzőtől származott görög nyelvű „bölcseleg könyv“-ét (Sophia); a Naftali törzséből való s számtalan nehéz megpróbáltatás közepett is Istenben bizó Tóbiásnak, görögösen Tóbiának káld szövegű, tanítói jellegű, erkölcsi tartalmu költői könyvét és a makkabeusi második könyvet. Az ujszövetségi kánoni könyvek közül leginkább az evangyéliomokból, a római és pásztori levelekből merítette hitbeli meggyőződésének bizonyító érveit. Ezek mellett felhívja a császár figyelmét a keresztyének másirataira, nevezetesen az apostoli korokban keletkezett, de részint mythicus, részint mysticus jellegű munkákra, a melyeket az akkori hívők szélteiben ismerhettek, de a melyek később idő múltán nagyobbára elvesztek, vagy, legfeljebb töredékes idézetekben maradtak fenn. Közvetlenül ugyan, ezekből sem idéz szószerint, de nyilván igazolható, hogy p. o. az Isten tökéletességeinek elsorolása s a zsidóság tör-

továbbá a vallástamból, történelemből, irodalomtörténetből, természetrajzból, földrajzból és természettanból az iskolában hallott és megértett anyagot a tankönyv segítségével otthon is kell tanulniok, mert egy ministeri rendelet a felsőbb osztályokban azt is előírja, hogy a tanulók folyékonyan tudják elmondani a feladott leckét; ezt pedig a gymnasiumi tanulók legnagyobb része csak úgy érheti el, ha otthon a leckét derekasan betanulja; mert e fokon a folyékony előadáshoz okvetlenül megkívántató szöbőséggel és a mondatok összefűzésénél szükséges ügyességgel legfeljebb csak a jó tehetségű ifjak rendelkeznek. Ha végül hozzá vesszük, hogy a classicus és a modern nyelvekből újabb időben kötelezőleg előirt vagy ajánlott házi olvasmányokkal is kell foglalkozniok; az önképző kör tagjainak pedig a szavalásra napokon, az értekezésre, vagy egyéb pályamunkákra pedig esetleg heteken át kell a szükséghez képest több-kevesebb időt fordítaniok: valóban aggódva kérdezzük, hol marad az erők pihentetésére és a testedzésére megkívántató szabad idő?!

Megengedjük, hogy a jobb tehetségű ifjak e sokoldalú elfoglaltságuk mellett is tudnak magoknak szorítani egy kis szabad időt a szellemi erők pihentetésére; de az ifjúság nagyobb része, a közepes tehetségű tanulók, a felhalmozott követelmények mellett valóban ki van téve a szellemi túlterhelés veszélyeinek.

Igaz ugyan, hogy sokan ezek közül egyideig úgy segítenek magukon, hogy elhanyagolják tanulói kötelességeiket; csak hogy ezen önkényes könnyítésnek is megvannak a maga keserű következményei, mert az évharmadok vége felé, mikor az értesítők ideje közeleg, a hanyagabb tanulók is munkálnak az utolsó hetekben — hogy meg ne bukjanak — éjjel-nappal tanulnak s megerőltetik szellemi erejüket, hogy egyszerre eltörhessék a vesszőnyalábót, a melynek egyes szárait a maga idején eltördelni elmúlásztottak; e szerint még

vényszabta életének bírálása alkalmával a Péter praedicatoriájából emlékezet révén ismert egyes jellemző mondások visszhangzottak füleibe. Feltűnő az is, hogy Krisztust csupán Aristides és az előtte élt Hermas ruházta fel a „Szent-Lélek“ jelzővel sa keresztyénséget a világ teremtője tisztelésének szintén Hermas nevezte Aristides előtt, a miből azt lehet következtetnünk, hogy Aristides ismerte Hermas „Poimen“-jét. Hasonlóképen szólhatunk „a 12 apostol tanítása“, a rendesen Didache néven idézett iratról is, melynek a keresztyéni életre vonatkozó előterjesztését szerzőnk hol tömörebb, hol bővítettebb tartalommal alkalmazza. Épen így visszhangra találunk ez apologiában az u. n. második kelemen levél gondolatai és eszméi is. Mindezek az adalékok azt igazolják hogy Aristides idejében már ezek az apokrifus termékek ismeretesek voltak annyira, hogy ő azok tétéleire bizvást hivatkozhatott.

Viszont Aristides apologiáját is a IV. század végéig széltiben olvasták, ösmerték, sőt részben használták az ezen korszakban élt egyházi írók. Ezt igazolják a Celsus, Athenagoras, Theophilus, Alexandriai Kelemen, Minucius Félix és Tertullian irataiban található vonatkozások. Már a IV. század második felében azonban feledni kezdtek, úgy hogy a VII. században általános az azt gondolták, miszerint ez apologia tartalmát és szövegét a fentebb említett Barlaam legenda őrizte meg az utókor számára, a mely felfogás indokolatlan voltát az imént már bebizonyítottuk.

Dr. Erdős József.

(Vége köv.)

a hanyag tanulók is kivannak téve időnként a túlterhelés veszélyeinek.

Egyéni tapasztalataink alapján az a meggyőződésünk, hogy a jelenlegi csak akkor nem okoz a közepes tehetségű tanulóknál szellemi túlterhelést, ha az ifjú az iskolában a tanórák alatt lehetőleg megtanulja mindazt a mit tudnia kell; ha továbbá a házi foglalkozásra útalt „hivatalos“ munka megszorítást szenved, hogy így idő maradjon az önálló munkásságra, de idő maradjon a pihenésre és szórakozásra is.

A francia orvosok társasága (académie de médecine) a szellemi túlterhelés megelőzése céljából azt ajánlja, hogy a munka ideje — összevéve mind az iskolai, mind a házi foglalkozást — naponként a 7—8 órát felül ne múlja, alvásra a fiatalabbaknak 9, az idősebbeknek 8 órát tart szükségesnek, e szerint étkezésre, pihenésre és testedzésre 8 óra maradna. Lényegében ez Kant napirendje; t. i. 8 óra munka, 8 óra alvás, 8 óra szórakozás, a testedzésre, pihenésre és étkezésre szánt 8 órából az említettem szakfériak 6 órát a testedzésre kívánnak fordítani s azt ohajtják, hogy a testedzésre szolgáló testgyakorlatok olyanok legyenek, hogy bennük az ifjúság örömmel vegyen részt. Ajánlották továbbá, hogy a *szünidei telepek* (les colonies scolaires), melyek az elemi iskolás gyermekeknél oly jól beváltak, a középiskolai növendékek részére is szerveztessenek.

A testedzésre szánt idő meghosszabbításának dr. Berthelot szerint egyrészt az a célja, hogy az ifjú teste fejlődjék és erősödjék és ennek következtében könnyebben elviselje a szellemi munka fáradalmait; másrészt pedig az, hogy bizonyos erőmegetakarítást (reserves d'energie) létesítsen, hogy mikor az ifjú az életbe lép, teljes erővel vehessen részt az élet küzdelmeiben.

Testedzésül szolgálnak a menetelés, a futás, ugrás, a különböző sportok (lovaglás, vivás, ijlvés, bozola úszás, korszolyázás, evezés, biciklizés, kertészkedés stb.) gyakorlása, továbbá az ifjúsági játékok.

A jelenleg divó iskolai tornázás, mely az év legnagyobb részén át négy fal között s igen sokszor már romlott levegőben történik (pl. ha több tornaóra van egymásután) az orvosok nem tartják célravezetőnek s bár megengedik, hogy az izomrendszer egyes részei általa is fejlődhetnek, de azt is állítják, hogy az egész szervezet egészségére nem gyakorolt bebizonyítható jótékony befolyást. Ehez járul, hogy az iskolai tornázásnak nagyon is mesterkelt és módszeres gyakorlatait a tanulók legnagyobb része kelleetlenül végezte s épen ezért, ha csak tehette kibújt alóluk; másrészt e testgyakorlatok sokszor nem voltak egyebek, mint nagyon is fárasztó akrobatikai mutatványok, a melyeknek minden mozdulata számozott s mintegy zsinórral kimért volt, minek következtében nagy figyelmet is igényeltek; tehát nemcsak hogy nem ellensúlyozták a szellemi túlterhelést, hanem sok esetben még szaporították annak káros következményeit.

Ime ezek azon okok, a melyek a szakfériakot arra birták, hogy az iskolai tornázás jelenlegi módja felett pálcát törjenek s helyette a szabad levegőn való menetelést, futást, ugrást, különböző sportok gyakorlását és az ifjúsági játékokat ajánlják.

Dr. Lagrange¹ az ifjúsági játékok körül és főleg azokat ajánlja, a melyek egyszerűek, könnyűek és gépiesek, mert ezek nem fárasztják a már úgy is túlterhelt szellemet.

A testedzés tekintetében a kívánalmaknak megfelelőleg vannak berendezve az angol iskolák, me-

¹ „Physiologie des exercices du corps“ 35 l.

lyeket homókkal behintett nagy játszótérek (school — play — grounds) környeznek. „Naponként, mondja Herbert Spencer,¹ a reggeli előtt, 11 órakor, délben és este az előadások után az egész szomszédság majdnem elkábul a nagy lármától és kacajtól, mely tudtúl adja, hogy az ifjúság most jön ki az iskolából és siet a játékhöz. Kis idő múlva láthatjuk és hallhatjuk, hogy az ifjúság ugyancsak belemerült a kellemes testedzésbe, mely a legjobb biztosítékul szolgál a testi szervek egészséges munkálkodására nézve.“

Vélemény szerint örömmel vehetjük tudomásul, hogy a testedzés tekintetében a külföldön létesült és üdvöseknek bizonyult újításokat közoktatásunk jelenlegi vezetője, dr. Wlassics, minister hazánkban is meg akarja honosítani! Óhajtom azonban, hogy az ifjúsági játkédelutának ne a már meglevő szabad délutánok rovására létesüljenek, mert ez esetben könnyen megtörténhetik, hogy a mit az ifjúság a vámon nyert, azt a réven elveszti.

3) A tanárok didacticai módszerében előforduló esetleges hiányok.

Mielőtt a tanárok didacticai módszerében előforduló esetleges hiányok okait vizsgálnók, meg kell emlékeznünk egy, a tanári munkásság eredményét nagy mértékben kockáztató körülményről, az osztályok zsúfoltságáról. 60—70 tanuló számára nincs jó didacticai módszer a világon. Mert az ily túlnépes osztályokban kivihetetlenül válik azon didacticai elv megvalósítása, mely követeli, hogy az oktatás a tanuló egyediségéhez alkalmazkodjék. E nélkül pedig hogyan lehetne elérni azt, hogy a tanuló az iskolában sajátítsa el a végzendő tananyagot, ez esetben tehát a munka elvégzése házi foglalkozásnak marad, vagy egyáltalán elmarad, az első esetben előáll a szellemi túlterhelés, az utóbbiban pedig az eredménytelenség. Érzik ezt már régóta a tanárok és azért ismételtelen kifejezték azon óhajtasokat, hogy a tanulók törvényes létszáma az egyes osztályokban a 60-ról 40—45-re szállíttassék le. Mig azonban ez hazánkban csak pium desiderium maradt, addig a szomszédos Romániában a törvényhozás a legujabb időkben a tanulók maximális létszámát az egyes osztályokban az alsó fokon 50-re, a felsőn pedig 40-re szállította le!

Véleményem szerint a tanárok didaktikai módszerében jelentkező esetleges hiányok javarészen a mind fenyegetőbb fellépő tanár hiányban lelik magyarázatukat. A tanár-hiány következtében ugyanis oktatásunk körében, három káros hatású jelenség mutatkozik; e jelenségek a következők: a) A tanulmányaikat egészen be sem végzett, s a tanításra nem is képesített tanár jelölteknek *nagymérvű* alkalmazása a tanári katedrákon. b) A tanár vándorlás. c) Egyes tanszékeknek „állandó helyettesítés“ utján való betöltése.

a) A tanításra képesítéssel nem bíró tanárjelölteknek mindinkább növekedő számban való alkalmazását legjobban mutatja a következő táblázat:

1889-ben	volt	162	nem okleveles helyettes tanár,
1890-ben	„	171	„
1891-ben	„	175	„
1892-ben	„	206	„
1893-ban	„	217	„
1894-ben	„	253	„
1895-ben	„	274	„
1896-ban	„	260	„
1897-ben	„	290	„

E táblázatból látjuk, hogy 1889-től 1897-ig a nem okleveles helyettes tanárok száma 160-ról 290-re emelkedett, mi 81% növekedésnek felel meg.

Ha meggondoljuk, hogy e képesítéssel nem bíró helyettes tanárok közül többen talán csak két-három évet töltöttek tanulmányozásban s az előirt tanfolyamokat be sem végezve ültek a tanári katedrákba; mások pedig épen, hogy bevégezték az előirt tanfolyamot, de a tanításhoz szükséges képzettségüket a szigorlaton be nem bizonyították: méltán tarthatunk attól, hogy ez egyének közül egyesek eléggé talán ellen sem őrizhető és nehezen gyógyítható bajokat létesítenek az intézetekben.

b) A tanár-vándorlásnak didacticai hátrányait, úgy hiszem, nem kell bővebben fejtegetnem! Vagy hogyan is lehetne a tanulók normalis oktatásáról szó akkor, ha évről-évre ujonnan érkezett és más didacticai módszert alkalmazó tanárok kezei közé kerülnek! Az új tanár ugyanis látva, hogy a tanulók az ő kívánalmainak megfelelni nem tudnak, legtöbbször elejétől kezdve átveszi az egész elvégzett tananyagot, minek következtében, hogy az osztály előirt tananyagát is elvégezhesse, gyors tempót alkalmaz a haladásban s így oktatása vagy túlterhelő, vagy eredménytelen, vagy legjobb esetben is: felszínes lesz.

c) Az üres tanszékeknek állandó helyettesítés utján való betöltését szintén károsnak és így mellőzendőnek véljük, pedig az 1896/7. iskolai évben mintegy 40—50 volt a tanszékek száma, melyeket állandó helyettesítés utján töltöttek be! Ha a tanár megbetegszik s egy-két hétig óráit helyettesíteni kell, az legfeljebb csak kis torlódást okoz, mely rendszerint nem jár komolyabb következményekkel. De egészen más dolog az állandó helyettesítés; mert ez egyrészt túlterheli a tanárokat, másrészt a tanítás sikerét is kockáztatja azáltal, hogy esetleg nem szaktanár kezébe kerülnek egyes tárgyak; sőt az állandó helyettesítés mellett az is megtörténhetik, hogy a didactica legelemibb követelményei is figyelmen kívül maradnak; ez történt pl. a pozsonyi kir. kath. főgymnasiumban, hol is az 1896/7. iskolai évben az I. A. osztály magyar nyelvét két mathematicus tanította oly módon, hogy az egyik tanár heti 3 órán csak olvasmánynyal a másik pedig heti 3 órán csak nyelv-tannal foglalkozott.

Mindezen bajok orvoslása céljából főleg arra kell az intéző körök figyelmének irányulnia, hogy iskoláinknak megfelelő tanári succrescentiát biztosítson, ez pedig a tanári állásnak „megfelelőbb“ erkölcsi és anyagi honorálása létesítheti; mert csak ez esetben lesz a tanári pálya az egyetemi tanulmányokra lépő ifjak előtt kívánatos pályává.

A tanárkérdés megoldása, véleményem szerint, nagy körültekintést és komoly megfontolást igényel; mert annak sikerült vagy nem sikerült volna visszahat az iskolákra, de visszahat a nemzeti jólétre is.

Ha igaz az, hogy olyanok a népek, a milyenek iskoláik, viszont igaz az is, hogy olyanok az iskolák, a milyenek tanáraik; mert a jó tanár a tanterv és az utasítások hiányát pótolhatja, de a jó tanárt semmiféle tanterv és semmiféle utasítások nem pótolhatják!

Dr. Biatsy József.

¹ „De l' education intellectuelle, morale et physique“ angolból franciára ford. 268 l.

KÖZÉLETÜNK.

Az „Urnappa“ Debrecenben, az Urnak 1900. esztendejében junius 14-ik napján.

Históriai tény. Jegyezzük fel emlékezetnek okáért. Talán lesz olyan idő majd valamikor a jövőben, a mikor unokáinkra nézve nem lesz épen érdektelen tudni, hogy a 19-ik század legutolsó esztendejében milyen perspectivája volt ezen a napon Debrecennek annak a hirneves „kálvinista Rómának“ a hol, mint mondani szokták, az „Avé Mária“ sőt még a tömjénfüst is a levegőben csak úgy lopva merészelkedik felemelkedni.

Igy volt, így lehetett ez hajdanában csakugyan. Kálvinista volt itt a levegő is s mint napkeleten *Urga* a legszentebb városok egyike a maga 10.000 kolduló „biksu“-jával, vagy Róma, Esztergom, Nagyvárád a sok fekete csuhás papokkal s különböző Szűz-Mária és más egyéb szobraival sajátlagos sehol másutt fel nem található jelleget öltött magára: úgy Debrecen is nagy időkön át egyetlenegy volt a maga evangéliumi puritánismusában s amaz őserő birtokában, melylyel szemben a romanismus soha és semmi téren nem érvényesülhetett.

Az Urnak 1900-ik esztendejében azonban junius 14-kén nem így volt. Égett, lobogott a tömjén, fahaj és quassio Debrecen utcáin is úgy, akárcsak Rómában s ha a tridenti atyák lelkei ezen a napon véletlenül városunk felett lebegtek, igazán boldogító meglepéssel tekintettek *dr. Wolaffka* választott püspök tevékenységére s az egykor nyakas s min'én kísértetek között hajlíthatatlannak bizonyult Debrecen városára, mint olyan provinciára, melynek őserője termőföldje az általok hirdetett katolikus eszmék befogadására immár annyira előkészítve van, mint volt 300 esztendővel ezelőtt a Kálvin fele eretnek tanok adoptálására.

Még ilyen fényes s nagy arányokban szíre hozott „ünnapi processióban“ aligha volt alkalma gyönyörködni az újabb Debrecennek! A katolikus ünnepek lajstromába ugyan ez az ünnep a „*festum corporis et sanguinis Christi*“ 1611 előtt Magyarországon nem volt felvéve s az a két jámbor apáca — Éva és Juliánna — kiknek visiójával ez ünnep eredete összefügg, kétségkívül sokat is nyugtalankodott e miatt a purgatóriumban: de az idők a soká nélkülözött nyugalmat számokra lassan-lassan meghozták s itt Debrecenben is irányadó lett 4 ik Orbán pápa bullája s ismeretessé a római katolikusok „Urnappa“.

Hajdanában azonban Debrecen az „Urnappán“ is kálvinista maradt s a katolikus egyház vezetőiben is megvolt a tapintat, hogy a provocatív jelleget elkerüljék s ünnepeljenek úgy, hogy az itt elvégre is túlnyomó többségben élő reformátusok lelkiismerete gyöngédtelenül soha ne érintessék. A honnan még a század elején is volt ugyan „ünnapi processio“ Debrecenben, de az annyira szűk körben mozgott, hogy szintere csak a katolikus templom környéke vala. Később óvatos politikával kezdtek a katolikusok tovább nyújtózni s kijöttek Battyány utcánál a mostani színházig. Majd aztán elkövetkeztek az abszolút korszak szomorú napjai, a mikor nem igen kérdezték, hogy mi tetszik és mi nem a rebellis kálvinistáknak s egy junius napi reggelen arra ébredtek fel a debreceniek, hogy fel a református Kistemplomig s onnan végig a piacon Teleki-utcáig (ma már Szent-Annának nevezetik ez is!) s le ismét a keresztes kettős toronyig zöld

ágakkal s oltárakkal van a puritán város felcícomázva jeléül annak, hogy ma „Urnappa“ van!

A jámbor civis nagyot nézett, el is káromkodta magát kétségtelenül, de a meglepetés ellen semmit nem tehetett, mert abban az időben hallgatni igazán arany volt.

Az idő és megszokás után e meglepetésre is fátyolt borított s mikor az alkalmányos aera bekövetkezett, senkinek sem jutott eszébe megbojgatni a régi mesgyéket.

Ime ez az igazi s történelmi múltja a debreceni katolikus ünnapi processiónak. Am ismételjük, annyi érzék és tapintat mindig volt a helybeli katolikus és hazafias papokban, hogy a körülményekkel és a helyi viszonyokkal számot vetettek és a türelmes kálvinisták erkölcsi arculverésétől óvakodva, minden parádéval lehetőleg szerényen és gyorsan végeztek. Az idén mindez másképen történt. Az utcákat elzárták; a közlekedést visszatartották s a hány ezer lovas, vagy gyalog katona van Debrecenben, az mind ott állott tömött sorokban és diszparádében assistálni a választott püspök urnak, kinek még arra sem volt gondja, hogy a trombitálást legalább a Kis Templom előtt, hogy épen akkor a református egyház előljárói tanácskoztak, beszüntesse.

Arról nem akarunk mi most még csak beszélni sem, hogy hány református vallásu fiu lehetett ott a parádéra kirendelt katonaság soraiban, kiknek lelkiismeretük ellenére meg kellett hajolniuk a felmutatott urvacsorai jegyek előtt; azt sem kifogásoljuk, hogy a katolikusok úgy nyomulnak nálunk folyvást előre és mindig csak előre, hogy e puritán város hagyományos fényét és jellegét hova-tovább mind jobban elhomályosítsák s ezzel együtt e népet ősi mezéből kivetköztessék: ezt katolikus szempontból egészen természetesnek találjuk s azon csudálkozni, ha a mai viszonyok között nem így járnának el.

De van nekünk egy pár szavunk saját hitsorsosainkhoz. Hallgassatok meg s gondolkozzatok azokon a miket mondani akarunk.

Őszinte s igaz tisztelettel viseltetünk minden vallásfelekezeti vallásos meggyőződése iránt s a törvény erejével sujtandó büncselekménynek tartanók, ha valaki közülünk más valláson levő polgártársainkat akár tudatlanságból, akár kárhooztatásra méltó s türelmetlen fanatismusból ünneplésökben bármilyen módon megzavarni merészkednek. Olyan igaz ez, mint a milyen igaz, hogy reformátusok vagyunk. Am a fogalmak között jól distinguáljunk. Más dolog felvilágosodottnak, szabad elvűnek lenni és ismét más az ellentétes érdekek szekerét tolni s a vizet a felvilágosodottság és szabadelvűség lobogója alatt sokszor épen a reactionarismus malmára hajtani.

Különösen legyen tisztában azzal minden református ember, hogy az „Urnappa“ mint katolikus ünnep, a többi keresztyén ünnepekkel egy kategóriába soha nem soroztathatik; *es egy provocatív jellegű s speciális kevély ünnepe a catholicismusnak, melynek éle egyenesen ellenünk protestánsok ellen van fordítva, s itt minden fény és pompa csak arra való, hogy mint a katolikus symbolikus könyvek írják, „a katolikus igasság diadala az eretnek hasugság felett annál ragyogóbb legyen“ s hogy ennek a katolikus igasságnak, mely a kenyérben és borban magát az Istent imádjá „ellenségei a nagy fénynek és az egyetemes egyház oly nagy örömeinek láttára a szégyen miatt elepedjen“ („ejus adversarii in conspectu tanti splendoris et in tanta universae ecclesiae laetitia positi, pudore tabescant“.)*

És ha így van, nincs arra semmi szükség, hogy p. o. városi vagy megyei hatóságaink, bíróságaink vagy akár minisztereiink e napon akár a processiókon, akár a róm. katolikus templomokban testületileg megjelenjenek. Am megjelennek, legyenek ott jelen a róm. katolikusok; ez az ő dolgok: de a protestánsokban kell lenni annyi öntudatnak, hogy a hibás szokás varázsa alól magokat emáncipálni tudják s ne tűrjék azt, hogy vallásukat szemök láttára, fülök hallatára kigunyolják s pellengére állítsák.

De mert az urnapi fénynek, pompának és parádésának éppen ez egyetlenegy célja: ezért bánt bennünket az a tapintatlanság, melynek az idén éppen Debrecenben tanui valánk. Valóban a történetek után már az sem lepne meg bennünket, ha a választott püspök úr a jövő évben ezen a napon Nagy Templomunk előtt demontsrálna; minket pedig fanatikus futó bolondoknak kiáltanának ki csak azért, mert a kulissatitkok közzé bepillantva, az efféle sértő, erőszakos hatalmi térfoglalások ellen tiltakozni elég vakmerőek voltunk, vagyunk és leszünk is.

Szép dolog az a keresztyén türelem és szeretet; de nem úgy, hogy annak gyakorlása közben mindig csak mi húzzuk a rövidebbet, mert az ilyen türelemről már Petőfi Sándor megmondotta, hogy az a birkáknak és dicső erénye.

Debrecen, 1900. jun. 19.

Eröss Lajos.

Az egykori egyházállam lobogója a debreceni róm. kath. templomon.

Nemesak Debrecen városában, de az egész művelt magyar társadalom körében méltó megütközést keltett, hogy Wolaffka Nándor debreceni plebanus, makáriai címz. püspök az 1860. év december 26-án elrendelt népszavazás által részben, 1870-ben pedig teljesen megszüntetett egyházállam lobogóját ez évben a debreceni róm. kath. templomra egyházi ünnepek alkalmával kitűzte. Hogy a makáriai címz. püspök úrnak ezen intézkedése mélyen sérti a magyar közjogot és — megengedjük önkéntelen — de mindenestre tapintatlan tüntetés a velünk szövetséges viszonyban álló olasz állam ellen, azt bővebben fejtegetnünk valóban felesleges. Ezúttal tehát csupán arra az érvelésre szándékozunk röviden reflectálni, melylyel a címz. püspök úr ezen intézkedését igazolni illetve mentegetni megkísérelé s ki fogjuk mutatni, hogy okoskodása egyházzójogilag époly tarthatatlan, mint a mily helytelen és sérelmes az általa mentegedett intézkedés egyházzójogi, nemzetközi s magyar államjogi szempontból.

„A pápai lobogó — mondja a címz. püspök úr — sem nem politikai, sem nem állami lobogó, hanem csak annak kijelentése, hogy pápisták vagyunk, mint kivált itt szeretnek bennünket nevezni.“

Bocsánat! de az a lobogó igenis állami jelvény, a megszüntetett egyházállam zászlója volt és a pápa egykori világi souverenitását jelképezte, mely az egyházállamnak az olaszok által történt elfoglalásával megsemmisített. A pápa világi souverenitását a tételes európai nemzetközi jog nem ismeri. A pápistaság kifejezéseül pedig az a lobogó nem szolgálhat, mert ilyenül csak abban az esetben volna tekinthető, ha az egyház primátusi jelvényei közé tartoznának. Már pedig a pápa tiszteleti jelvényei közé e lobogó nem tartozik. E jelvények ugyanis, mint azt a címzetes püspök úr bármely róm. kath. egyházzójogi tan- és kézikönyvben leírva

találhatja, a következők: 1. a pallium, 2. a tiara vagy pápai hármaskorona, 3. a mitra (főveg), 4. a pásztorbot (pedum rectum), 5. az apostoli kereszt és 6. a halászgűrű.

Amily téves Wolaffka Nándor ur intézkedése kath. egyházzójogi szempontból, époly mélyen sérti a magyar közjogot. Ugyanis, mint az előadottakból kétségtelenül kitűnik, a szóban forgó lobogó nem egyházi, hanem állami lobogó volt. Mint ilyennek, azaz idegen állam lobogójának magyar egyházi ünnepeken való használata beleütközik az 1848. 21. t. c. azon rendelkezésébe, hogy „minden középületknél s közintézetknél, minden nyilvános ünnepek alkalmával és minden magyar hajón a nemzeti lobogó és az ország címere használtassék.“

Végül bizonyos, hogy a címz. püspök úr ezen intézkedése még nemzetközijogilag is sérelmes, vagy legalább is tapintatlan és helytelen. A fejedelmi adományokból keletkezett s 1631-ben monarchiává alakult egyházállamnak jelentékeny része (a Márkák és Umbriák) az olasz király által 1860. dec. 20-án rendezett népszavazás következtében Olaszországhoz csatoltatott, 1870-ben pedig Viktor Emánuel az egyházállam többi részét is elfoglalta. S bár IX. Pius pápa mindazokat, kik az egyházállam elfoglalásában és az olasz birodalomba történt bekebelezésében részt vettek vagy annak okozói voltak, mint az egyház javainak elfoglalóit (occupatores bonorum ecclesiae) nagyobb egyházi átokkal sújtotta: mindazáltal e javaknak az olasz államba történt bekebelezése, illetve az olasz államegységnek ekkép történt bevégezése nemzetközijogilag elismert. Tehát a többször említett lobogónak Wolaffka úr által elrendelt kitűzése a tételes európai nemzetközi jogba ütközik és az osztrák-magyar monarchiával nemzetközi szövetségben álló olasz államjogi egységének nemzetközijogilag elismert végleges megalakulása ellen époly tüntetés, mint a minő IX. Pius pápának „occupatio bonorum ecclesiae“ címen kijelentette t tiltakozása.

Különben — mint a politikai napilapok írják — Schlauch biboros-püspök a m. kir. miniszterelnök úr sürgetésére a makáriai címz. püspök urat az egyházállam lobogójának jövőbeni kitűzésétől egyenesen eltiltotta.

kry.

Kinek van hát igaza?

Hihetetlen, szinte képtelen dolgokról ad hirt a „Magyar Szó“ junius 20-ik számában, s e hirt olvasva hamarosan azt sem tudjuk, ha vajjon álmodunk-e, néhez álmokat, a 17-ik század istenverte napjaiból, vagy talán olyan számalomraméltó fogalmi aberrációval van dolgunk, melynek elbírálásánál nem reánk, hanem a pszichiáterekre vár a kötelesség, hogy megmagyarázzák a magyarázhatatlant s megnyugtassanak bennünket szokatlan de nagyon is méltó felháborodásunkban. — Bár-mint álljon is azonban a dolog, eszünkbe jut *Hégel* ismeretes mondása, hogy t. i. „Das Wort macht die That“, s leírjuk ide a szóban forgó eseményt szószerint, úgy mint a „Magyar Szó“ közli. Gondolkozzanak e fellett lapunk érdemes olvasói s mai viszonyainkra nézve vonják le a következményeket:

„Hogy a ki Mailáth püspöknek nem köszön, annak Udvarhely megyében leverik vagy a fejét, vagy legalább a kalapját: Arra immár nemcsak a Gyarmathy polgármester esete az egyetlen példa. Most egy másik esetről is értesítik lapunkat, mely talán még az elsőnél is botrányosabb, mert a vármegyei politikai hatóság nem-

csak az anyagi igazságon, hanem formai illetékességén is túltéve magát, hajsziát indított *Menyhárt* András ev. ref. esperes ellen, a miatt a beszéd miatt, a melylyel ez a május 16-iki traktus-gyűlést megnyitotta.

Annyi bizonyos, hogy ennek a beszédnek súlyos tartalma van. Súlyos dolgok azok, a miket elmond a „Pax“ palástja alá rejtőző felekezeti szellemről. Még súlyosabbak azok a konkrét esetek, a melyeket például hoz fel annak a bizonyítására, hogy a katholizáció, a lélek-halászat, Udvarhely vármegyében hatósági segédlettel folyik. Valósággal megdöbbenő a dobai eset, a hol a kir. tanfelügyelő erőhatalommal kényszeríti a református gyerekeket a r. k. iskolába, olyan címen, hogy azok a szülők, a kik összesen hét gyermekük magánoktatására okleveles tanítót szerződtettek s azokkal a vizsgákat a bögözi állami iskolában tétetik le, züg-iskolát tartanak fenn. A tanítót ennél fogva megbüntette a tanfelügyelő 100 koronára, a magántanítást pedig a mit a törvény nemcsak, hogy nem tilt, de expresis verbis elfogad a népiskolai kötelezettség elintézéséül, egyszerűen betiltotta.

De beszéljen magáért az esperesi-beszéd, melynek szó szerinti szövegét, — az egyházmegye folyóúgyeire vonatkozó tisztán jelentésszerű rész elhagyásával, — jme itt közöljük:

I.

Kedvezőtlen kilátások között nyitom meg egyházmegyei közgyűlésünket; mert most már nemcsak a jelek mutatják, de tények igazolják, hogy a midőn elhangzott a „Pax“, nem a szív teljességéből szólott a száj. Mert nem tudom elhinni, hogy bárki is felsőbb hatósága engedélye nélkül olyanokat tegyen, melyeket még a középszerű felfogás is elítél. Az a hangoztatott „Pax“ csak morfium akart lenni a protestánsok számára, hogy az alvók mellett annál szabadabban üzérkedhessenek a lélekvásárlók.

Ki merné tagadni, hogy a felekezetek közötti békekesség alaposan fel van zavarva? Ezt a megzavarást nem csak felekezeti szempontból tartom veszedelmesnek, hanem úgy tekintem, mint sok véstől környezett édes hazánk elleni merényletet. Ne dicsekedjek hazafiságával az, ki e haza békés polgárait egymás elleni gyűlöletre tanítja s a szomszédokat egymás ellenségeivé teszi. Nem igazán nevezi magát Krisztus szolgájának az, ki ajkán hordozza ugyan a krisztusi szeretetet, de szívében fanatizmusával üldözi a más templomban imádkozókat.

Ezen néhány megjegyzésem *nem harci riadó, sőt ellenkezőleg kérve-kérem t. paptársaimat, hogy legyenek a békekességnek nem csak hirdetői, hanem a Krisztus szellemében ápolói, óvakodjanak minden olyan eljárástól, mely a haza polgárainak békekessége megzavarása miatt a hazafiatlanság bélyegét süthetné ref. egyházunk homlokára. Célunk az, hogy a világosság terjesztésével erősítsük anyaszentegyházunkat; de az evangélium hódító erején kívül nem szabad más eszközt használni, mert m visszautasítjuk azon elvet, hogy a cél szentesíti az eszközt.*

Az általánosságból leszállva a való élet mezejére, nem hagyhatom megemlítés nélkül dobói egyházunk szorongatott helyzetét. Itt s főleg a hozzá tartozó vágási s bétai hiveink keményen meg voltak támadva s averzió is fordult elő. Minek folytán Lajos János paptársammal fölkerestem ottani hiveinket s nem mondhatom, hogy hiába fáradtunk, mert az averzionális mozgalmak megszűntek. Hogy minő fellépéssel igyekezett a fanatizmus meghiusítani megjelenésünket, azt éppen egy

katholikus atyafiakból álló 3 tagu küldöttségtől hallottuk, sőt többen kifejezték fölháborodásukat. Az ottani hét reform. tanköteles, magánházi oktatását, mire pedig a törvény jogot ad, eltiltotta vármegyénk tanfelügyelője; zugiskolának minősítette a magánházi tanítást akkor, mikor azok a gyermekek korábban is a törvény rendelkezése folytán a bögözi állami iskolában zárvizsgára állottak. És a mi több, *okleveles levitánkat 100 korona büntetéssel tiltotta el a tanítástól s kényszerítette a ref. gyermekeket, hogy a 2 és fél klm.-ter távolságra eső vágási kath. iskolába járjanak.*

Nem végeztem még be egészen az egyházvizsgálatot, ahol jártam, mindenütt utána tudakozódtam a mozgalomnak s biztosra mondom, hogy a szórványokban minden vonalon megindult hiveink ostroma, s hogy föltevéssekkel ne vádoltassam, főlemlitek egyet a sok közül, mely előttem járt le.

Öt klm. távolságból egy öreg, beteg asszonyt hoztak elémbé szekéren, hogy kijelentsé átterési szándékát s maguk a tanuk azt mendották, hogy amúgy is meg fog halni, a beteges öregasszony s akkor nálunk neki nem harangoznak s a temetőbe sem lehet eltemetni. Ne méltóztassék megütközni ezen, mert én már temetem Pálfalvában harangszó nélkül, sőt így temetett a tanító is egy gyermeket Farkaslakán.

Ismételtem: ezeknek felsorolásával nem célozom a felekezeti békekességet még jobban felzavarni, csak kötelességeinek teljesítésére akarom a figyelmet felhívni. Ha a jelen helyzetben csak a törvénytábla irodái, templomi szolgálatokat végezzük, akkor mi a haszontalan szolgák közé tartozunk.

Figyelemmel kell kísérni minden mozzanatot, mert a bibliával szólva: a napok, melyeket élünk gonoszak. Harcot ne provokáljunk, csak védekezzünk — hiszen a multban is ezt tettük, soha senkit meg nem támadtunk.

Az iskolában neveljünk vallásos nemzedéket, a felnőttek között tartsuk ébren a hitünkhöz való ragaszkodást, akkor hadd jöjjön a harc, rajtunk a pokol kapui sem fognak győzedelmeskedni.

Ez volt az esperes beszéde. Elmondotta ezt egy autonóm egyháztestület körében. az egyházmegye közgyűlésén. És mi történt? Azt elmondják a következő ügyiratok:

II.

Udvarhely vármegye alispánjától.

Sz. 12—1900.

alisp. elnöki.

Nagytisztelétű Menyhárt András ev. ref. esperes urnak.

Az „Erdélyi Protestáns Lap“ folyó évi 22-ik számában „Az udvarhelyi egyházmegyéből“ cím alatt megjelent cikkében többek között a következők foglaltatnak:

Menyhárt András esperes megnyitójában rámutat arra, hogy a híres „Pax“ jelszó csak szemfényvesztés volt, mert hazánkban a felekezeti béke nagy mértékben meg van zavarva, mi a vezetők titkos és hallgatóságos jóváhagyása nélkül nem történhetett volna meg. Ez hazafiatlanság. Óva inti paptársait, hogy e tere az ellentábor ne kövessék, vezérelje tetteiket most is a Krisztusi szeretet. Minden ponton megkezdődött a támadás, különösen a filák és diaszporákban, s ezek között is különösen Dobóban foly a lélekhalászat. Itt az ultramontánoknak még a tanfelügyelő és a megye is tolja a szekérét“ stb.

Mint a vármegye első választott tisztviselője, nem mellőzhetem hallgatással ezen teljesen alaptalan vádat, mely tendenciózus irányával nemcsak alkalmas arra, hogy a vármegye vezetőségét hamis világitásban tüntesse fel, de alapjául szolgálhat annak is, hogy a minden ponton kívánatos felekezeti békét, mely különben a megnyitó beszédben is hangoztatva van, komolyan veszélyeztesse.

Ismerve az ev. ref. egyháznak, melyhez tartozni nekem is szerencsém van, szellemét és irányát, s ismerve nagytiszteletű esperes úrnak már magában a magasabb egyházi elhivatással egybekötött felelősség általi irányított gondolkozását: hajlandó vagyok a megnyitó beszédben megnyilvánuló és a vármegyére határozottan sértő állásfoglalást a cikket író bögözi ev. ref. lelkész tévedésének tulajdonítani. Hajlandó vagyok erre annál is inkább, mert nincs kétségem az iránt, hogy a felhozott azon állítás, mintha a vármegye, mint bármely felekezeti szempontoktól való befolyás alól teljesen független közhivatali testület, az ultramontán érdekek szekerét tolná: teljesen valótlan, minden legkisebb alapot nélkülöző s épen ezért elítélendő ferdtésnek minősíthető, melylyel szemben és az igazság érdekében, nemcsak mint a vármegye alispánjának, de mint az ev. ref. egyház kötelékébe tartozó és annak jól felfogott érdekeit mindig kiváló figyelemben tartó tagnak is, határozottan tiltakoznom kell.

Mielőtt tehát azon szándékomat, mely szerint a fennforgó ügyben püspök úr ő méltóságának beavatkozását kikérem, megvalósítanám, van szerencsém nagytiszteletű esperes urat hivatalos tisztelettel felkérni arra, hogy a mennyiben a jelzett közlemény nem híven lett a cikkíró által reprodukálva, annak helyreigazítását ugyanezen lap legközelebb megjelenő számában közzétenni s hasonló esetek jövőre való előfordulásának elkerülése céljából megfelelően intézkedni sziveskedjék. Azon nem remélt esetben pedig, ha a közlemény tartalma nagytiszteletű esperes úr intencióinak és elmondott szavainak tényleg megfelel: kérem szives és lehetőleg sürgős értesítést azon célból, hogy a vármegye megsértett tekintélyének helyreállítására a további lépéseket megtehessem.

Sz.-Udvarhelyt, 1900. évi junius hó 2-án.

Dr. Damokos Andor s. k.
alispán.

III.

Nagyságos

Dr. Damokos Andor alispán úrnak.

Sz.-Udvarhely.

Hivatkozással 12--1900. számú átiratára, melyben az „Erdélyi Protestáns Lap“ f. évi 22. számában megjelent s nem általam írt cikk tartalmaért nyilatkozatra hív fel s utasít, hogy ha szavaim nem híven vannak abban reprodukálva, a helyreigazítást a lap legközelebbi számában tegyem közzé; hasonló esetek jövőre való előfordulásának elkerülése céljából megfelelően intézkedjen: van szerencsém hivatalos tisztelettel kérni, hogy hasonló átiratoktól méltóztatásuk megkíméljék. Mert ugyan hol van a törvény, melynek alapján az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye esperesét kérdőre lehetne vonni egy hirlepi cikkért melyet nem írt? Vagy melyik §-ban fordul elő azon alispáni jog, hogy az ev. ref. esperesnek utasítást adjon a fennforgó esetben való intézkedésre?

Méltóztatásuk a törvény rendes útján a vármegye megsértett tekintélyét helyreállítani s majd megfog győződni, hogy milyen alaptalanul voltam megtámadva.

Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától. Kecsetben, 1900. junius 9-én.

Menyhárt András s. k.
ref. esperes.

Az okos beszédet másutt megszokták hallani, de Udvarhely-vármegyében már nem hallják meg. Damokos Andor urat tehát ugratták tovább.

Udvarhely vármegye alispánja följelentést tett Menyhárt András esperes ellen Bartók György püspök-nél, vádolván őt a felekezeti béke megzavarásával. A denúnciáció hivatalos számmal és a hivatalos érintkezést megillető portó-mentességgel küldetett el a püspökhöz. Mi van a denúnciációban, nem ösmerjük. Ugy hallik azonban, hogy főleg a kir. tanfelügyelő megvádolásával szemben kér az alispán elégtételt.

Hogy Bartók püspök és a direktorium egyszerüen sajnálkoznak fog ezen a denúnciáción, azzal tisztában vagyunk. De tisztában vagyunk egy más dologgal is: a kir. tanfelügyelő Udvarhely vármegyében törvényen kívül helyezi a protestánsokat, mert megtiltja nekik a törvény által megengedett magántanítást; az alispán pedig megindítja a közigazgatási üldözést egy ref. egyház ellen azért, mert az a felekezeti békét meri hirdetni.

Eddig a tényállás, melynek hitelessége, a mint láthatjuk hivatalos számok alatt kelt okmányokkal van igazolva. És most álljunk meg kissé a csodabogár mellett, s próbáljuk determinálni e ritka s Bárnium gyűjteményében is méltó hely elfoglalására hivatott szörnyszülöttet.

Mikor a napokban „Hangos trombita“ cím alatt e lapok érdemes olvasói előtt bizonyára ismeretes cikkünket megírtuk, arra az ultramontán telivér sajtó ekhója az volt, hogy vaklárma az egész s nemcsak céltalan, de merőben indokolatlan levegővagdalkozás olyan időben és viszonyok között, mikor a boszorkányokban senki sem hisz. — És ime alig telik el néhány hét, a nagy emfázissal letagadott kisértetek veszedelmes bizonyossággal kezdenek materializálódni s még a legskeptikusabb lelket is azon dilemma elé állítják, hogy vagy higgyen a középkorból kisérteni visszajáró reverendás ördögbe, vagy tagadja meg azt, hogy szeme lát, füle hall, s felismerő képességei hiteles bizonyágtételére egyáltalán valamit építhet.

Mert, hogy is állunk csak ezzel a kérdéssel?

Egy református esperes saját egyházmegyéje közgyűlésén beszédet tart s e beszédért, — mely mellesleg legyen mondva, inkább békitő, mint támadó, — őt az autonóm jogokkal bíró református egyházmegye legelső tisztviselőjét egy alispán kérdőre vonja, rendre utasítja, megfenyegeti s végül — bár egyházi hatóságának fel is jelenti!

Valóban ilyen csodabogarakat a világ régebben nem látott, s ha komoly háttérének volna a spektakulárnak tovább szót sem érdemelne. De van ilyen jellege is s ezért kell e kérdéssel foglalkoznunk.

Tisztelt alispán ur! Ön, a mint mondani méltóztatik református ember. Mint ilyenről feltételezzük azt, hogy jól ismeri a Boeska, Bethlen és Rákóczy neveket s azokat a nemzetünk történelmében epochális jelentőségű tényeket, melyek e nevekhez csatlakoznak. Tudja minden bizonnyal azt is, hogy Bécsben, Nikolsburgban

és Linzben a protestánsok szabadságának s autonómiájának biztosítására bizonyos „*pacificationális*“, tehát olyan kétoldalú szerződések kötöttek, melyeken változtatni nemcsak a sz.-udvarhelyi alispánnak nincs joga, de a nemzetközi jogok szerint, nincs magának az országgyűlésnek sem, mert hiszen az efféle szerződéseknek természetököben fekszik az, hogy felettök szavazattöbbséggel dönteni soha nem lehet, s ha mégis dönténének, ezzel az érdekeiben sértett félnek azonnal jogadatnék arra, hogy kardját legott kivonhassa, s kezdje az akciót, ott, a hol elhagyta. — Ezekben a *pacificationális* szerződésekben pedig többek között az is ki van kötve, hogy „a rendek, királyi és privilegizált városok, szabad vallásgyakorlással birjanak és abban senkitől meg ne háboríttassanak“. (Lásd „Pozsonyi Diéta“ 1647. 5-ik szám.)*

A protestánsoknak e jogát, még az abszolút bécsi kormány sem merte soha *nyíltan* megtámadni s méltóztatik tudni, hogy azokban a szomorú időkben, mikor apáink családi ünnepélyre, vagy barátságos névnap alkalmakra sem gyűlhetek össze a nélkül, hogy a zsan-dár közöttük a ház valamelyik zúgában helyet ne foglalt volna, hogy mondtuk, a protestánsok még ekkor is szabadon beszélhettek s beszélni akartak is, a mint ezt a pátenses mozgalmak idejében a debreceni híres gyűlésen az akkori tiszántúli superintendens azzal bizonyította be, hogy a „császár“ nevében betiltott gyűlést megnyitotta az Isten nevében.

S ön igen tisztelt alispán úr, most azt akarja megtiltani, hogy ennek a protestáns egyháznak egyik esperese ne beszéljen, vagy, hogy ne úgy beszéljen, mint lelkiismerete diktálja, vagy a hogy igen okosan beszélt! Hát szeretnők tudni, hogy honnan veszi ehhez a jogot, s hogy vajjon méltóztatott-e már valamikor hasonló erélyvel fellépni azok ellen a római katolikusok ellen, kik hónapok óta egyebet sem tesznek, mint a felekezeti béke ellen izgatnak s az országot nyílt bevallások szerint, rekatholizálni akarják? Pedig a róm. katolikus egyház államjogi viszonyai egészen mások, mint a magyar protestáns egyházéi.

De akárhogy s akár meddig csűrjük-csavarjuk is a dolgot, azzal az egygyel legyenek tisztában Udvarhely vármegyében is, hogy nem Muszkaországban élünk s nálunk Istennek legyen hála, még a törvényhatóság első választott tisztviselője sem az a mindenható prókurator, ki Muszkaországban Nagy Péter cár intézkedése folytán, annak a betiltására is teljhatalommal bír, hogy a kiket ütnek, valamiképen mukkanni merészkedjenek.“

Ne minket tessék ellenőrizni igen tisztelt alispán úr, kik az efféle ellenőrzésre okot valamiképen soha nem szolgáltatunk, úgy azt tűrni sem fogjuk; hanem méltóztatassék erélyes aktiója számára alkalmasabb, hálásabb s mindenek felett *jogosabb* terrénumot keresni; sajna! van ilyen Erdélyben elég s ha itt lép sorompóba, méltó érdemeket szerzend magának a magyar nemzet halájára.

Debrecen, 1900. junius 20.

Eröss L.

* A 14-ik artikulusban az is ki van mondva, hogy a ki ez ellen vét 600 frtnyi pénzbírsággal sújtatik. Vajjon nem alkalmas-e ez az artikulus az alispán úrra? E. L.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez.

75. A nagykarolyi ev. ref. egyház története.

II-ik SZAKASZ.

(Folytatás.)

Az egyház ingó és ingatlan vagyona, nevezetesebb aldozattévők a legrégibb időtől fogva.

* * *

Papi földek:

A lelkeszi lak terület: katasztrális méreteken, 1510 □ öl.

Szántó földek, 24 kat. hold és 1020 □ öl egy tagban. Ismét 460 □ öl.

Szöllőskert 787 □ öl és 57 □ öl lanka. A lelkesz használja.

Egyházi földek:

Kántor lak után 12 hold és 240 □ öl.

Ismét 890 □ öl.

Tagosítás alkalmával a gróf adománya 13 hold 1300 □ öl.

Ismét 770 □ öl.

Ó temető, 2 hold, 375 □ öl.

Új temető, 2 hold, 47 □ öl.

Faiskola, 980 □ öl, ezt a város kezeli.

Templomtér, 475 □ öl.

Harangozó lak, 75 □ öl.

Kántor lak, kerttel 430 □ öl.

Fiiskola, 714 □ öl.

Papi lak, fiiskola, leányiskola, mellék épületekkel ellátva.

Ingóságok. Urasztali készletekben.

a) Egy kath. püspöki jelvényvel s e jelvény felett M—E. alul pedig E. T. W. jegyekkel jegyzett aranyozott tiszta nagy ezüst tányér, melyen évszám ugyan nincs, de úgy látszik, hogy ez még a reformáció előtti korból való.

b) Egy másik cin tányér arabesk cziráddakkal.

c) Egy lilium alaku talpas ezüst kehely évszám nélkül, nagyon régi.

d) Három, fedeles cin kanna, egyik készült 1669. ajándékozta Károly Sz. Mihály. Másikat készíttette G. B. J. predikátor, mely Gere Bátori Jánost jelent 1730 tájárul. Harmadikon semmi felirás sincs.

e) Egy nagy munkával kivarott fehér kockás asztalterítő, melyen zöld selyemmel kivarva következő felírás van: ESZT AZ ABROSZT A NAGY-KÁROLYI TEMPLOM TISZTES A. O 1711. TEKINTETES. NEM. IRINI SIGM: UR; SZERLEMES HÁZAS TÁRSÁVAL. TEK. SZINÁSI MÁRIÁVAL EGYÜT ADTA.

f) Két urasztali kendő, egyik tiszta arannyal, másik ezüst és zöld selyemmel kivarva, igen régi, mindkettő ép.

g) Az 1745-dik évben Ungvári Istvánné ajándékozott két sáhos abroszt. Molnár Mihály egy ezüsttel himzett kendőt.

1752. Tiszteletes Huszti Mihály uramnak küldött egy ismeretlen két arannyal varott kendőt, melynek egyike a mérki ref. egyháznak ajándékozott. Ugyancsak ez évben adatott egy öreg patyolat kendő arany csipkével és arany virágokkal himezve, következő felírással a négy oldalán:

„Istenem törvénybe ne szállj szolgálóddal, Igazságod szerint ne perelj raboddal,

Mert bizony elrontasz méltó haraggoddal.
Büneim fedezd el te nagy irgalmaddal."

Az 176-dik évi jegyzőkönyvben már több szent edényekről van emlékezet. Jelesen:

Az 1761-dik évben Mede Ferencz dominalis Perceptor ajándékozott egy vörös részből készült tornyos, belül és kívül igen szépen aranyozott mintegy tizenöt literes kannát.

Az 1764. évig készült ismét két pompás, kívül-belül egészen gazdagon aranyozott ezüst kehely, nagy kár, hogy sem név, sem évszám egyiken sincsen.

1801. Öreg Vida József és neje Török Erzsébet ajándékoztak egy arannyal kivarott nyolcz viragu, körül rojtos patyolat asztal terítőt.

Ugyancsak ekkor készült egy szépen himzett fehér patyolat abrosz, de sem évszám, sem név rajta nincs.

Van még az egyház birtokában egy vörös bársony de olcsóbb értékű terítő, melyet 1823-ban Tömpe György és neje Gombos Sára ajándékoztak az egyháznak.

Az 1793-dik évben hozzá kezdvén az egyház a jelenleg fennálló templom és torony építéséhez, a szent cél elősegítéséhez több buzgó hivek járultak kegyes áldozataikkal, nevezetesen:

A torony tetején lévő aranyozott rézgombot, — melynek ürtartalma 10 vékás — néhai Horogh Sándor maga költségén készítette, melynek belsejébe következő emlékvers tétetett be:

„Ezt a gombot önként maga jószántából,
Istenéhez forró szent buzgóságából.
Horogh Sándor uram Isten jóvoltából
Készítette s vette jó indulatjából.
Harminc és hat rhénes forint ennek ára
Melyet a bádogos Krepper György elzára
Ládájába, s látván, hogy nem lenne kára,
Egyet ebből vissza ada más munkára.
Midőn 1794 vala,
Kis asszony havának negyedikje vala,
Feltevé a gombot az ács s meg nem hala,
Tizenhét ölnyire ámbár földtől vala.
Idősbb Egri Péter s Papp István kezdette,
Asztalos Mihály s Nagy István felyebb vitte
E tornyot, Szalai Ferenczel emelte,
Vida József s társa kurátor végezte.
Egyházi Uzoni s Mészáros Istvánnal
Papp György és Tarietska István ő társával,
Oszlán Molnár Ferencz Szilvási Mihályal,
Munkálkodtak ebben az Eklésiával.“

Irta, Keresztes Mihály,
predikátor.

A templom végén lévő gombot a két portikusan lévő gombokkal Nemes Pócs Gönyei Gábor 30 rhénes frtért készítette, a portikust a templom mind két oldalán 53 rhénes frtért készítette Horogh Sándor ki az egyháznak ezen felül még 1000 frtot is hagyományozott. A templom belsejében, a két karzat alatti négy nagy oszlopot csináltatta Tekintetes Asztalos Mihály főszolgabíró.

Majd később az 1833-dik évben Nagy András és neje Török Mária 320 frt alapítványt tettek egy újból készitendő orgonára, mely orgona tizenegy változattal, — gyámolittatva több adakozók által — nem sokára el is készült.

Az 1835-ik évben a gubás ipartársulat egy pom-

pásan aranyozott papi széket és ur asztalát; a csizmadia ipartársulat közönsége pedig egy gazdagon aranyozott koronát készítettetek.

Az 1835-ik évben Katona Juliánna kisasszony első izben 160, ismét 200 frtot hagyományozott.

1853-ban a lelkész lak előtt a gubás társulat 50 öl hosszú, a m. timár társulat pedig a templom körül mintegy 65 öl hosszú kökerítést, diszes ajtókkal ellátva állíttatott fel.

Az 1857-dik évben a csizmadia ipartársulat egy 300 frt értékű gyászkoocsival lepte meg az egyházat, de a mely, miután a pompa temetkezési társulat itt is mindég nagyobb tért kezdett hódítani, hasznavehetetlenné vált.

Asztalos György,
ev. ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— A debreceni főiskola igazgatótanácsának rendkívüli ülését, melynek főtárgyát a jogakadémiai (politikai) és főgymnáziumi (matematikai és rajzoló geometriai) tanszékre beérkezett pályázatok minősítése s a pályázók candidálása fogja képezni, főtiszteletű Kiss Áron püspök és méltóságos gróf Dégenfeld József egyházkerületi főgondnok urak július hó 4-ikén (szerdán) reggeli 9. órára a debreceni főiskola kistanácstermébe hívták össze.

— Gyülekezeteink köréből. Nagy-Bajomban a Révész Mihály elhunytával megüresedett lelkészi állást f. hó 17. töltötte be a gyülekezet. Az urnából Kozma Zsigmond m.-sassi lelkésznek főiskolánk egykori kiváló növendékének, a békés-bánati egyházmegye aljegyzőjének neve került ki győztesen. A derék ifjú lelképásztor ez alkalomból, hogy a debreceni egyházmegye kötelekébe lép át, szívesen üdvözöljük. A választás rendben folyt le. Mint egészen szokatlan dolgot emliti tudósítónk, hogy Fodor Sándor szerepi lelkész, egyh. megyei tanácsbíró mellett a választáson elnöktárs a b.-ujfalusi egyház egyik olyan tagja volt, ki az egyházmegyén tudtunkkal még eddig semmiféle tisztséget nem viselt, de a kinek a lelkészválasztás nagyfontosságú aktusához elnökül való kiküldetése — mint beszélük — azért történt, mert a debreceni egyházmegye őt világi tanácsbírója közül egy sem volt megnyerhető a választásra való kiszállásra. Szeretjük hinni, hogy a tanácsbíró urak csakugyan legyőzhetetlen akadályok által gátoltattak valamennyien egyik legfontosabb teendőjük végzésében s ez a jelenség a fényes debreceni egyházmegyében nem szokott máskor is előfordulni. — E hó 17-én volt a Veress István beiktatása Kőrös-Nagy-Réven a hová 16-án délután érkezett meg. A vonatnál Szabó Károly bihari esperes, a község értelmisége és a presbitérium várta a lelkészt a kit kiszállása után Holóssy Gyula községi jegyző üdvözölt igen szép és meleg szavakkal. Másnap délelőtt volt a zsúfolásig megtelt templomban az ünnepélyes istentisztelet, a mely alkalommal az új lelkész I. Thes. 2. 4. alapján fejtegette a lelképásztor kötelességeit s az itt betöltendő nemes és magasztos missióját. Majd az esperes intézett a gyülekezethez és az új lelkészhez szép beszédet, szólva a kölcsönös szeretet fontosságáról. Az istentisztelet

után a presbiteri gyűlésen *Juhász Ferenc* üdvözölte a lelkészt az egyháztanács nevében. Ebédre *Hollóssy Gyula* jegyző vendégszerető háza gyűjtötte össze a község értelmiségét, a midőn a szokásos felköszöntők sem hiányoztak. Igen jól esett látni itt ezen a részben oláhság által lakott helyen azt az őszinte ragaszkodást és szeretetet, a melylyel a hívek az új lelkészt fogadták, kinek képzettsége, odaadó buzgalma, s valódi lelkipásztori jelleme a legszebb reményekre jogosít bennünket. Isten áldása kísérje magyar reformált Sionunk építésére célzó nemes törekvéseit. — Az *okányi* ev. ref. egyház mult hó 23-án örömnepet ült. Régi, alig 230 kilogramm súlyu két harangja helyett, közel tizenkét métermázsás *három*, g, b és d hangu szép harangjait huzták fel az iskolás növendékek e napon templomának sugár tornyába. Könnyen elképzelhető, hogy micsoda határtalan öröm ejtett itt e napon hatalmába minden szívet, miután ennek a nemzedéknek régi vágyát képezte majdnem hasznavehetetlen harangjainak kieserelése, de szegénysége miatt ezt mind eddig ki nem vihette. Az ünnepélyes aktus a XC ik zsoltár első versének eléneklésével vette kezdetét, s az iskolai vegyes gyermekkar szép éneke után, dr. *Márk Ferenc* lelkész bocsátott fel hálaszerű fohászt ahoz, *a ki mindedig megsegített bennünket*. Ezt ismét *Tompának* a: „Gyülekezetben“ című remek darabjának — az iskolai vegyes gyermekkar általi — eléneklése fejezte be. A díszes kivitelű és teljesen összhangzó harangok *Thury János* és *fia* budapesti haranggyárosok által öntettek s láttattak el forgatható vaskoronákkal és harangállványokkal. E derék iparosok anyyira megelegedésünkre készítettek el az összes munkát, hogy lehetetlen itt e helyen is hálas köszönettel nem adózni nekik. Több ilyen lelkiismeretes és szolid iparosokat e hazának, akkor fel fog lendülni a magyar ipar! Végül nem hagyhatja említés nélkül az egyháztanács azt a ritka, minden felekezeti szükkeblőségen felülemelkedő áldozatkészéget sem, melyet a harangjainkra történt gyűjtésnél, a más vallásfelekezetűek is kimuttattak. Az összes költségeknek, melyek közel 6000 koronára rúgnak, majdnem felét *más vallásúak* adták össze. Így például maga özv. *Szwarc Abrahámné* és családja 1000 koronát, *Szlávy József* korona-ör 400 koronát és egy vallásos lelkületű, buzgó edinburghi skót nő *Miss Jane Buchanan* 242 koronát adtak. A mai korban, midőn mindenfelől felekezeti szükkeblőségről és torzsalkodásról olvashatunk, jóleső örömmel jellezzük e kedves eseményt is.

— **Templom felavatási ünnepély.** Folyó hó 17. örömnepet ült Nagy-Ecsed községe templomának felavatása alkalmával, mely örömnepben a szomszéd egyházközségek tömegesen, a testvéri szeretetnek meleg megnyilatkozásával, a szomszéd vármegyék törvényhatósága s az egyházkerület érdeklődésöknek élénk kifejezésével vettek részt. S ezen ünnepély nagy sikere fényes jutalmaul szolgál az ecsedi egyház nagyérdemű lelkésze *Berey József* számos éveken át tartó fáradhatatlan buzgalmanak. Ezelőtt 37 évvel tétetett le a templom fundamentuma. Nehány év múlva azonban a torony ledől, azóta — e hosszú időn át — csonkán, felszerelés nélkül állott a templom, úgy hogy csaknem romjaiból kellett azt újra fölépíteni. Elképzelhető tehát most a nagy-ecsedi egyház öröme, melyet méltó kifejezésre juttatott a fölavatás alkalmával. Az ünnepélyre főtiszt, s méltóságos *Kiss Áron* püspök, s méltóságos gróf *Dégenfeld József* egyházkerületi főgondnok urak kíséretökkel 16-án d. u. indultak el. Utjok mindenütt diadalmenethez

hasonlított, fogadva az egyházközségek hívei ragaszkodó szeretetének megnyilatkozásait. Délután 6 órakor érkeztek Nagy-Károlyba, hol őket az állomásnál egybegyűlt néptömeg nagy serege lelkes éljenzéssel fogadta. A járás nevében *Domahidy Elemér* főszolgabíró, az egyházközség nevében pedig *Asztalos György* lelkész üdvözölték meleg szavakkal, melyekre a püspök megindult szavakban mondott köszönetet. Ezután megindult a menet hosszú kocsisorban vezetve a díszes bandériumtól, a városban sorfalat képezve az iskolás gyermekek. Mindenütt lelkes ováció. Márken az ujjonnan épült csinos ref. templom előtt diadalkapu várta a menetet. Itt *Tukacs Bertalan* lelkész mondott üdvözlő beszédet. A rövid néhány percnyi itt tartózkodás alatt élénk beszélgetés s megfigyelés tárgyát képezte a templom, melynek ügye a hírlapokból is általánosan ismeretes. Bizonyára nem emelkednek ma ott sem templomunk, ha *Domahidy Elemér* főszolgabíró a maga erejével az ügyek élére nem áll. A római s ref. templom szépen emelkednek egymás mellett ég felé, azonban közöttük a távolság nem mint hiesztelik 8, hanem van 10—12 méter is.

A mérki lovas bandérium haladt ettől kezdve a menet élén, mignem *Ecsed* s *Fábiánháza* határában a máté-szalkai s ecsedi festői öltözetű lovasbandérium fölváltotta. E határponton a máté-szalkai járás főszolgabírája *Ilosvay Endre* fogadta s üdvözölte püspökünket. *Fábiánháza*n már lámpionokkal gazdagon díszített diadalkapu fogadta a menetet, hol az egybegyűlt hívek élén *Asztalos Kálmán* lelkész ajakáról hangzott el rövid, meleg szavakban az üdvözlő beszéd, *Ecsed* alatt a *Kraszna* folyó ujjágásán emelt tömör vas hid bő lombozattal s lámpionokkal gazdagon ellátva díszelkedett. Ide gyülekezett *Ecsed* népe nagy tömeggé verődve, élén az előjárósággal. Nagy lelkesedéssel fogadta *Ecsed* népe a közzéjük érkező főpásztort, ki a harangok hívogató hangjai, fényesen kivilágított s gazdagon föllobogózt házak s diadal kapuk alatt érkezett a lelkészi lakra, hol *Segesvári József* esperes, s *Berey József* lelkész s kedves neje fogadta a fáradtan érkező vendégeket. Ideje is volt már a megérkezés, a mennyiben a poros ut után az eső épen cseperegni kezdett. Izletes s gazdag terítékű vacsora után tértek nyugalomra a vendégek. Másnap vasárnap 9 órakor vette kezdetét a felavatási ünnepély, melyen megjelent a környék papsága velők az egyházközségek tagjai is nagy számban. A gyülekezet főnállva énekelte a 37. dicséret 1. versét, azután a 74. dicséret 1. 2. verseit. A gyülekezeti éneklés után *Kiss Áron* püspök imádkozott, mindenki által érthető, szívet-lelket emelő buzgósággal. Az imádság után a gyülekezet énekelte: szükölködünk nagy mértékben, kezdetű egyházi éneket, mely után *Berey József* lelkész tartotta meg 2 krónikák 7, 12. verse alapján, rövid tartalmas, alkalmi egyházi beszédét szónoki emelkedettséggel s lendülettel. Alkalmi beszédének tárgya azon kérdés fejtegetése volt, mi-ben áll, a mi áldozatunk? Felelet: a szív buzgóságában s az ige helyes értelmzésében s fejtegetésében. Az egyházi beszéd után a helybeli egyházi énekkar figyelemre méltó szereplése következett (Dicsőit Téged nagy égi Teremtő) Egyébiránt az énekkar az istentisztelet későbbi folyamán is gyakran fölváltotta a gyülekezeti éneklést. Kiemelkedő pontjai voltak az istentiszteletnek. *Kincses István* m.-szalkai lelkész kereszteselési; dr. *Erdős József* theologia tanár urvacsorai s *Eröss Lajos* theologiai tanár esketési beszéde. Az urvacsorában három asztal mellett részesültek a nagy számban

összesereglett hívek. Míg a templomon kívül álló hívek előtt Szabó Lajos s.-lelkész tartott egyházi beszédet.

Az urvacsorát kiszolgáltatták: Dr. Erdős József theol. tanáron kívül: Asztalos Kálmán, Csighy István, Király István, Mauritz Árpád, Szabó Gusztáv, Takács Ferencz és Tukacs Bertalan.

Az istentiszteletet befejező imádság gyanánt Segesváry József esperes Salamon király templomfölvatási imádságát olvasta föl, miután a 179 dics. 10-ik verse közénklésével az istentisztelet befejezést nyert.

Délben gazdag terítékű ebéden vettek részt az ünnepélyen megjelentek. Hölgyek nagy számmal jelentek meg. Vidám kedély uralkodott s nem hiányoztak a szebbnél-szebb köszöntők sem. Kiss Áron püspök a királyra, Domahidy István a püspökre emelte poharát. Beregi József a vendégekért üritette poharát, Eröss Lajos a jelenlevő fábjánházi gör. kel. lelkészt életette stb.

Délután sikerült népünnepély volt. Este pedig zártkörű táncvigalom vette kezdetét, melyen ösz püspökünk is részt vett. Szép anyagi sikerrel végződött a minden tekintetben sikerült multság. A jövedelem az orgonaalapot növeli.

A templom avatásra megjelentek: Kiss Áron püspök kíséretében Balogh Ferencz, dr. Erdős József, Eröss Lajos theol. tanárok; Hajdu Zsigmond titkár, Juhász László s Csighy Andor. Jelen voltak gr. Dégenfeld József kerületi főgondnokon kívül gr. Hugonnay Béla; Domahidy Elemér; Domahidy István, Ilosvay Endre; Jékey Mór, Segesvári József s Biki Károly esperek, Kiss Bertalan stb.

Főtiszteletű püspök ur kíséretével együtt hétfőn délben érkezett Debreczenbe, miután utközben meglátogatta Asztalos György nagy-károlyi lelkész vendégszerető házát.

— **Értesítés.** A nagyvárad ev. reform. leánynevelő intézet internátusába a jövő 1900—901-ik tanévre leendő felvétel iránt az iskolai-, születési-, orvosi- és himlőoltási bizonyítvánnyal felszerelt kérvények a f. évi augusztus hó 1. napjáig a nagyvárad-ujvárosi ev. ref. lelkészi hivatalhoz nyújtandók be. Elhelyezésért a községi polgári leányiskola I—IV. osztályába, továbbá a róm. kath. tanítónőképző I—III. valamint a róm. kath. óvónőképző intézet II-ik évfolyamára belépni akaró tanulók folyamodhatnak. Az ellátási díj fejében a tiszántúli ev. ref. egy. ker. területén működő lelkészek és tanítók 300. más egyházkerületben lakó lelkész és tanító vagy más társadalmi állású szülék prot. valású gyermekeik után 400, egyéb hitfelekezetükért pedig 500 koronát fizetnek, mihez orvosi tiszteletdíj címen még 14 korona számitandó. A szervezeti szabályzat értelmében e díjak évnegyedes, vagy az igazgató bizottságtól nyert engedély folytán, havi egyenlő részletekben pontosan előre törlesztendők. A zene-, nyelv-, ének- és táncitanítás, ugyszintén az évi 16 koronában megállapított mosatás külön díjazás mellett történik. Egyéb felvilágosítással a fent jelzett lelkészi hivatal készséggel szolgál. Nagyváradon, 1900. junius hó 15-ikén. Az igazgató bizottság.

— **Egyéves önkéntességre előkészítő iskola.** Az egyéves önkéntesi jog tudvalevőleg bizonyos iskolák (gymnasium, reáliskola stb.) elvégzéséhez van kötve. De lehetnek egyéves önkéntesek az oly ifjak is, a kik nem végezték el azokat az iskolákat, ha t i. még sor alatt nem állottak és a megkívánt fölvételi vizsgát leteszik. Van Debreczenben egy iskola, a mely az ilyen

ifjakat, tekintet nélkül foglalkozásukra és előképzettségükre, a felvételi vizsgálatra előkészíti. Az iskola állami felügyelet alatt áll. Igazgatója Lichtblau Albert a ki készséggel és díj nélkül szolgál felvilágosítással.

— **Fertőző betegségek ellen,** melyek leginkább az egészségtelen ivóviz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványviz Felhívjuk tehát szives olvasóink figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.”

TARTALOM-JEGYZEK: Igaz mérték. Nagy István. — Tárcsa: Ének. Juhász Sándor. — Aristides és apologiája. Dr. Erdős József. — Tanügy: A tulterhelésről. Dr. Biatsy József. — Közéletünk. Az „Úrnapja” Debreczenben, az Úrnak 1900. esztendejében junius 14-ik napján. Eröss Lajos. — Az egykori egyházállam lobogója a debreceni róm. kath. templomon kry. — Kinek van hát igaza. Eröss L. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő nagy-károlyi ev. ref. egyház történetéhez. Asztalos György. — Külföldi éleltek:

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályázat

a máramaros-ugocsai ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *tamásváraljai* és *tekehásai* ev. ref. lelkészi állásokra pályázat hirdettetik.

Mindkét állás IV. osztályu. — Az előbbi 341 korona 85 fillér — az utóbbi 523 korona 31 fillér kongrua pótlással 1200 korona jövedelmü. — A pályázati kérvények — a szükséges okmányokkal felszerelve — f. évi július hó 25-ig Sárkány Lajos h. espereshez Fekete Ardóba küldendők.

Debreczen, 1900. junius 22.

Kiss Áron,
püspök.

Pályázat tanítói állásra.

Ibrányban (Szabolcsm.) a ref. egyház harmadik *tanítói állására* pályázat hirdettetik. Javadalom: egy szobás lakás és 400 frt készpénz (800 korona), melyből 600 korona államségély. Kötelesség: a mindennapi iskola első vegyes osztályának s az ismétlő iskola első évfolyamának tanterv szerinti oktatása, szükség esetén tanító társának helyettesítése.

Oklevéllel felszerelt kérvények a lelkészi hivatalhoz küldendők *július 7-ig.*

Ibrány, 1900. jun. 6.

Ssikssay András,
ref. lelkész.

2—2

Pályázat.

A karczagi ev. reform. egyház elemi népiskolájánál az V-ik fiuosztály és III-ik fiuosztály a) szakaszának rendes tanítói állására pályázat

nyittatik. Javadalma egyenként évi 1000 korona készpénz törzsfizetés és 100 korona lakbér, az egyházi pénztárból évnegyedenként előre fizetve.

Egy évi sikeres működés esetén állandósíttatnak. Az állomás f. évi szeptember 1-én foglalandó el.

A megválasztottak kötelesek a tiszántúli ev. ref. egyházkerület A) tanterve szerint vezetni a reájuk bizott, esetleg bármely osztályt. A megválasztottak tanév bezárása előtt állásaikat el nem hagyhatják. Ev. reform. vallásu, okleveles tanítók kellőleg felszerelt kérvényeket 1900 évi július hó 11-ig bezárólag nyujtsák be alólirott-hoz.

Karczag, 1900. junius 11.

Hajnal Elek,

2-2

ev. ref. lelkész s isk. széki elnök.

Pályázat.

A h.-böszörményi ev. ref. hatosztályu gymnasium igazgató tanácsa ez intézetnél megürült 2 tanszékre pályázatot hirdet és pedig:

1. egy „classica-philologiai“
2. egy „természetrájk-földrajzi“ tanszékre.

Javadalmazás: okleveles tanárnak 2400 korona törzsfizetés és 400 korona lakbér és 100 korona ötödéves korpótlék. Okleveles tanár hiányában tanárjelöltek választatnak, kiknek évi 1600 korona törzsfizetés és 400 korona lakbér illetménye évnegyedes előleges részletekben fizetetik az ev. ref. egyház pénztárából.

Pályázhatnak protestáns vallásu tanárok és tanárjelöltek, kik felhivatnak, hogy életkorukat, vallásukat, végzett tanulmányaikat, eddigi szolgálataikat és védkötelezettségüket igazoló bizonyítványokkal felszerelt kérvényeiket f. évi július 15-ig alulirt igazgató tanács elnökéhez adják be.

Okleveles tanárok rendes tanárokkul tekintetnek és egy évi sikeres működés után állandósíttatnak. Nem okleveles tanárjelöltek helyettes tanárokkul tekintetnek, s tartoznak tanári oklevelüket 1 év alatt megszerezni, mely esetben az egy évi sikeres működés után állandósíttatnak rendes tanári illetményekkel.

A megválasztott tanárok az országos nyugés gyámintézetnek jogos és kötelezett tagjai.

A megválasztott tanár heti 20—22 órán tartozik tanítani.

H.-Böszörmény, 1900. junius 8.

ifj. Sóvágó Gábor,

ev. ref. főgondnok, a gymn. ig. tanács elnöke.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.